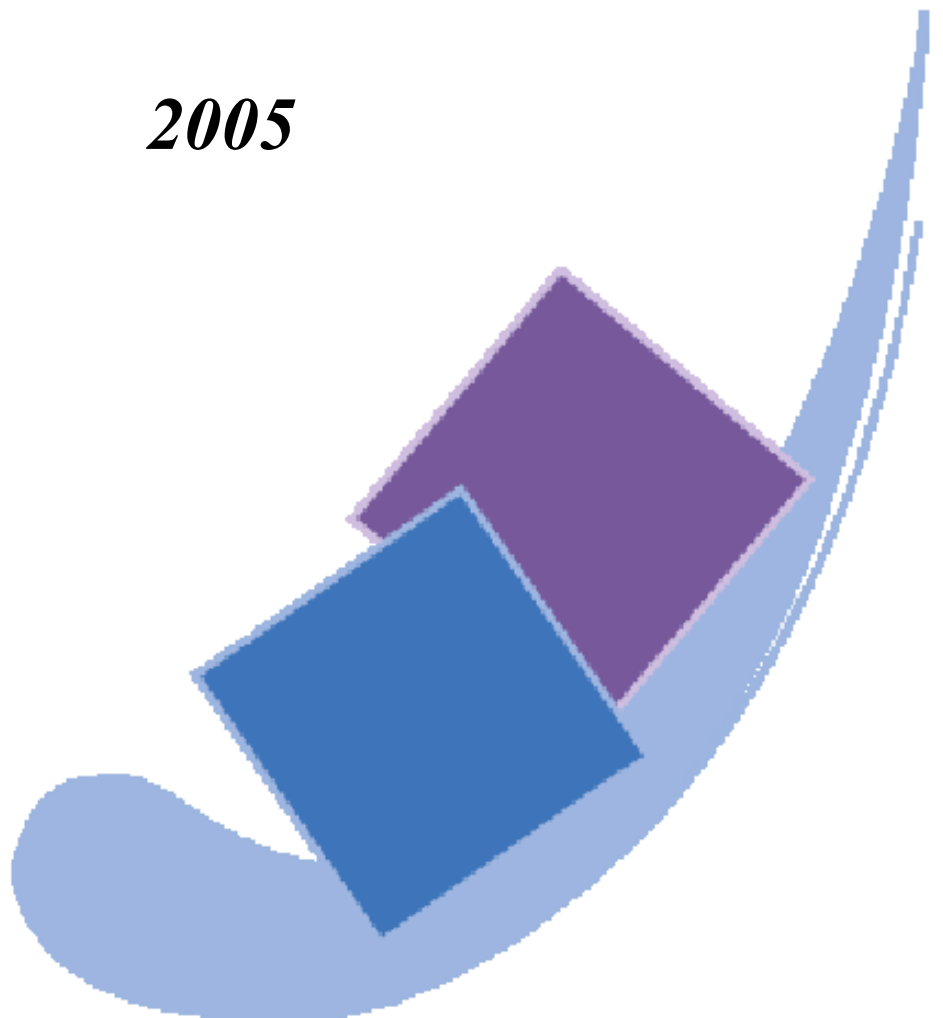

***Lastensuojelun ja perhetyön
osaamisklinikka -hankkeen
loppuraportti***

Satu Ellonen

2005

SISÄLTÖ

OSA 1: LASTENSUOJELUN JA PERHETYÖN OSAAMISKLINIKKA –HANKKEEN LOPPURAPORTTI

1 HANKKEEN TAUSTA.....	4
2 TAVOITTEET.....	4
3 ORGANISOINTI.....	6
4 KESKEISET PERIAATTEET JA SISÄLLÖLLISET LÄHTÖKOHDAT.....	7
5 KEHITTÄMISTYÖ JA MUU HANKKEEN AIKAINEN TOIMINTA.....	10
5.1 OSAHANKKEET.....	10
5.1.1 Maahanmuuttajalapsen ja perheen varhaiskasvatuksessa.....	10
5.1.2 Huoli puheeksi - teoksi.....	12
5.1.3 Laituri - perhehoidon laadun kehittäminen.....	17
5.1.4 Perhe Villa - kriisitilanteiden lastentalo.....	18
5.1.5 Verkostomenetelmät lapsen eduksi.....	20
5.1.6 Lastensuojeluun liittyvät seudulliset palvelut.....	21
5.1.7 Osaamisklinikan rooli osahankkeissa: yhteenveto.....	23
5.2 TYÖRYHMÄ- JA TEEMATYÖSKENTELY.....	24
5.2.1 Työryhmät.....	24
5.2.2 Teematyöskentely.....	25
5.3 OPPILAITOSYHTEISTYÖ.....	26
5.4 HANKKEEN KOULUTUKSELLINEN KEHITTÄMISTYÖ JA SEMINAARIT.....	27
5.5 HANKKEESSA VALMISTUNEET SELVITYKSET.....	30
5.6 VERKKOFOORUMI.....	30
5.7 eTORI PILOTOINTI.....	31
5.8 MUU VERKOSTOITUMINEN.....	31
5.9 KAAKKOIS-SUOMEN LASTENSUOJELUN JA PERHETYÖN KEHITTÄMISYKSIKÖN VALMISTELU: SOCOMIN TOIMITUSJOHTAJA TARJA MYLLÄRINEN.....	32
6 HANKKEEN TALOUS.....	34
7 HANKKEEN HYÖDYT.....	35
LÄHDELUETTELO.....	38

OSA 2: LAPSEN ÄÄNI –HANKKEEN ARVIOINTIRAPORTTI. ARVIOINTITUTKIJA ROBERT ARNKIL.....	39
1 JOHDANTO.....	40
2 KATSAUS LAPSEN ÄÄNI -HANKKEEN PÄÄTULOKSIIN.....	41
2.1 ARVIOINNIN ”KARTTA”.....	41
2.2 DIALOGISET TYÖPAJAT.....	45
3 ARVIO LAPSEN ÄÄNI -HANKKEEN TOTEUTUMISESTA.....	47
4 SUOSITUKSET.....	56
5 HYVIEN KÄYTÄNTÖJEN LEVITTÄMISEN INFRASTRUKTUURI.....	62

1 HANKKEEN TAUSTA

Kaakkois-Suomen alueen Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hankkeen suunnittelu viiden kunnan yhteisenä lastensuojelun ja perhetyön kehittämishankkeena käynnistyi vuonna 2001. Hankkeen taustalla olivat monet kuntien lapsiperheiden kanssa tehtävään työhön heijastuvat tekijät, kuten laajenevat psykososiaaliset ongelmat, lapsiperheiden palvelutarpeiden monimuotoistuminen, seutukohtaisen yhteistyön tarve palvelujen ja osaamisen takaamiseksi, asiakaslähtöisen työn kehittämistarve, toimijoiden osaamisen kehittäminen sekä tarve verkostoituneen yhteistoiminnan kautta koordinoida ja selkiyttää lastensuojelua ja seudullisia yhteistyörakenteita. Lapsiperheiden ja lastensuojelun palvelujärjestelmiin kohdistui muutospaineita taloudellisuus- ja tehokkuusvaatimuksina ja sisällön kehittämispaineita laatuvaatimuksina sekä tasa-arvoisten palvelujen vaatimuksia asuinkunnasta riippumatta.

Samanlaisista tarpeista on valtakunnan tasolla lähtenyt liikkeelle Sosiaalialan kehittämishanke. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi (VN 11.4.2002) osoitetaan sosiaalihuollon palvelujärjestelmän keskeiset ongelmakohdat. Niitä on työnjaossa ja palvelujen tehokkuuden ja vaikuttavuuden parantamisessa. Periaatepäätöksessä sosiaalipalvelujärjestelmän toimintatapojen edellytetään uudistuvan, jotta muuttuvassa yhteiskunnallisessa toimintaympäristössä kyetään tarjoamaan riittävät sosiaalipalvelut väestölle. Erityistä huomiota tulee osoittaa palvelujen saamisen turvaamiseen, laadun ja asiakaslähtöisyyden kehittämiseen sekä palvelurakenteen ja toimintojen uudistamiseen.

2 TAVOITTEET

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hanke oli yksi Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kehittämishankkeista. Hankkeen tarkoituksena oli luoda Kaakkois-Suomeen lastensuojelun tutkimuksen, oppimisen ja palvelujen tuottamisen osaamisverkosto. Verkostossa koordinoitiin lastensuojeluun liittyvää erityisosaamista ja kehitettiin psykososiaalisen tuen palveluja. Hanke oli sateenvarjohanke, jonka tarkoituksena oli luoda pysyvä rakenne alueella tehtävään lastensuojelutyön koordinointiin. Hanke toteutui 1.3.2003 - 30.6.2005 välisenä aikana.

Mukana hankkeessa oli viisi Kymenlaakson kuntaa: Hamina, Kotka, Miehikkälä, Pyhtää ja Virolahti. Suunnitelman mukaan tämän hankkeen loputtua seudullista lastensuojelun kehittämistyötä jatketaan verkostoituen koko Kaakkois-Suomen alueelle.

Hankesuunnitelman mukaan sen päätavoitteena oli saada aikaan **osaamiskeskittymä**, joka verkostoi, koordinoi ja tukee kuntien ja yksityisen sekä kolmannen sektorin lastensuojelun liittyviä kehittämishankkeita. Tuloksena syntyy seudullinen lastensuojelun ja perhetyön tutkimuksen, työelämän ja koulutuksen **verkostoitunut toimintamalli**.

Hankesuunnitelman mukaan hankkeen osatavoitteita olivat:

1. Lapset ja lapsiperheet saavat korkeatasoisia tutkimukseen perustuvia perus- ja erityispalveluja.
2. Aikaansaada uusia ehkäisevän, kuntouttavan ja korjaavan tuen muotoja lastensuojelussa.
3. Lastensuojelun toimijat saavat mahdollisuuden hankkia täydennyskoulutusta, tehdä tutkimusta ja suorittaa erikoistumisopintoja ja saada asiantuntija-apua.
4. Aikaansaada verkostoituneita, innovatiivisia, osaavia, ylikunnallisia ja sektorirajat ylittäviä oppimis- ja työympäristöjä.
5. Lastensuojeluun liittyvä erityisosaaminen paranee.

Keinoina tavoitteiden saavuttamiseksi nähtiin:

- Tuotetaan tietoa lastensuojeluun liittyvistä tarpeista ja vahvuuksista pilottialueella; tehdään selvitys ja opinnäytetöitä.
- Perustetaan kokoava asiantuntijatyöryhmä ja teematyöryhmiä alueen asiantuntijoista.
- Järjestetään lastensuojelun ja perhetyön uusimpaan tietoon perustuvia seminaareja ja seututapaamisia.
- Toteutetaan hanketyöskentelynä ja sopimuksin uusia lastensuojelun toimintamalleja.
- Järjestetään koulutusta esiin nousseen tarpeen mukaan.
- Luodaan alueellinen yhteistyöfoorumi, joka sisältää sovitut jatkuvat käytännöt ja verkkofoorumin.

Tuloksina hankehakemuksessa nähtiin:

- seudullinen lastensuojelu- ja perhetyön tutkimuksen ja koulutuksen verkostoitunut toimintamalli
- sopimusmenettely, joka varmistaa kuntien tarvitsemat erityispalvelut
- sovittu, osin virtuaalinen yhteistyöfoorumi
- opinnäytetyöt ja osahankkeissa tehdyt tutkimukset
- lastensuojelun ja perhetyön uudet tutkimukseen perustuvat toimintamuodot
- arviointitutkimus Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikasta
- lasten ja lapsiperheiden osallisuuden ja elämänlaadun paraneminen.

3 ORGANISOINTI

Hankkeen ohjausryhmän tehtävänä oli johtaa, ohjata, seurata ja valvoa hankkeen ja hankkeeseen liittyneiden osahankkeiden etenemistä ja huolehtia hankkeen linjauksien tekemisestä.

Projektin ohjausryhmä koostui osallistuvien kuntien edustajista ja kehittämistoiminnan yhteistyökumppaneista. Ohjausryhmään kuuluivat:

Marja-Liisa Grönvall, vs. toimialajohtaja, Kotkan sosiaali- ja terveystoimisto

Merja Niemelä, sosiaalityön päällikkö, Hamina

Sanna-Tuulia Lehtomäki, sosiaali- ja terveystoiminnan johtaja, Pyhtää. Osan aikaa Terttu Franssila, vt. sosiaali- ja terveystoiminnan johtaja

Marjo Seuri, sosiaali- ja terveystoiminnan johtaja, Miehikkälä

Kirsi Korttila, perusturvan johtaja, Virolahti

Anna Liakka, vt. sosiaali- ja terveystoiminnan johtaja, Kotkan sosiaali- ja terveystoimisto

Raija Lappalainen, perhetyön johtaja, Kotkan perhetyön toimisto

Raija Väisänen, professori, Kuopion yliopisto

Tarja Myllärinen, toimitusjohtaja, Socom

Anita Sipilä, kehitysjohtaja, Socom

Helena Oksanen, kehittämisspäällikkö, Socom/Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka. 1.10.2005 lähtien hankkeen loppuun Satu Ellonen

Hankkeen palkattuna työntekijä toimi kehittämispäällikkönä Helena Oksanen 1.3.2003 - 30.9.2004 ja 1.10.2004 - 30.6.2005 ajan Satu Ellonen. Kehittämispäällikkö koordinoi hankkeen toimintaa ja toteutusta ja suunnitteli etenemistä yhdessä ohjausryhmän kanssa.

Kuntien lastensuojelun toimijoista koottiin asiantuntijatyöryhmä, joka oli jakautunut avohuollon ja sijaishuollon tiimeihin ja joka edisti kentän sidosryhmien ja hankkeen välistä yhteistoimintaa ja tiedonkulkua. Asiantuntijaryhmä toimi hankkeen lähtökohtien, tavoitteiden ja kentän kohtaamispaikkana. Kentän tarpeet tulivat esiin asiantuntijatiimissä. Tiimi on verkostoinut asioita ja ihmisiä. Asiantuntijatiimissä työstettiin erilaisia kehittämisteemoja. Useimmat teematyöryhmät käynnistyivät asiantuntijatiimin valmistelemina.

Kuvio 1. Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan organisaatio

4 KESKEISET PERIAATTEET JA SISÄLLÖLLISET LÄHTÖKOHDAT

Hankkeen toiminnan keskeisenä lähtökohtana oli **lapsilähtöisyys ja lapsen tarpeiden huomioiminen**. Muita toimintaa ohjaavia periaatteita olivat moniammatillisuus ja monitoimijuus, sektorirajojen ylittäminen, ylikunnallisuus, seudullisuus, verkostoituminen, laaja-alaisuus ja laaja näkökulma lastensuojeluun. Hankkeessa kootun osaamisverkoston avulla kehitettiin lapsiperheiden kanssa työtä viiden kunnan alueella. Viitekehyksenä kehittämistyössä oli lastensuojelulaki. Hankkeessa korostettiin peruspalvelujen ja lastensuojelun ja muiden erityispalvelujen toiminnan saumattomuutta. Keskeisinä nähtiin

lasten ja lapsiperheiden tilanteisiin soveltuvien toimintamallien ja yhteistyökäytäntöjen luominen.

Lastensuojelulain viitekehyksen mukaisesti kehittämistyötä kohdennettiin:

- yleisten kasvuolojen huomioimiseen ja vanhempien tukemiseen lastensa kasvatuksessa
- perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun varhaisiin tukitoimiin
- perhe- ja yksilökohtaiseen lastensuojelutyöhön.

Yleisesti kaikille lapsiperheille ja heidän vanhemmilleen suunnatut palvelut edistävät lapsiperheiden hyvinvointia. Palvelujen avulla tuetaan vanhempia lasten kasvatuksessa. Lapsiperheiden näkökulman esille nostaminen suunnittelussa ja päätöksenteossa tukee heidän arkipäivästä selviytymistään. Perheiden tukeminen luonnollisissa toimintaympäristöissä vahvistaa vanhempien voimavaroja. Päivähoidon, neuvolan, koulutoimen, nuorisotoimen ja kolmannen sektorin toimijat ovat keskeisiä toimijoita yksilöllisessä varhaisessa puuttumisessa ja tukemisessa. Lastensuojelutyössä lapsilähtöisyys ja lapsen äänen vahvistaminen varmistaa yksilöllisten tarpeiden huomioimista ja toteuttaa lapsen oikeutta saada tarpeellisia lastensuojelun palveluja.

Lastensuojelun asiakasprosessia tarkasteltiin Kuntaliiton LASSO-projektin asiakaspolkujaottelun pohjalta. Lastensuojelun asiakaspolkuja olivat ehkäisevän tuen, kuntouttavan tuen ja korjaavan tuen polut.

Lastensuojelulain veloitteet ovat erilaisia ennaltaehkäisevän, kuntouttavan ja korjaavan tuen poluilla. Myös lastensuojelun toimijoiden vastuunotto ja työn jakautuminen on erilaista eri poluilla. Ennaltaehkäisevässä työssä ja varhaisessa tuessa työntekijät tunnistavat lapsen erityistarpeet ja sovittavat oman toimintansa lapsen ja perheen tueksi. Kuntouttavalla polulla on keskeistä lapsen ja perheen avun tarpeen arviointi ja eri toimijoiden yhteistyö tarkoituksenmukaisen tuen kohdistamiseksi. Korjaavalla polulla lapsen tilanne on vaarantunut ja lapsi tarvitsee intensiivistä tukea ja hoitoa (Holma 1999, 41 - 58).

Lastensuojelussa palvelut eivät muodostu pelkästään sosiaalihuollon palveluista, vaan kaikki lasten, nuorten ja lapsiperheiden asioissa työtä tekevät tahot ovat mukana

asiakslähtöisissä palveluprosesseissa. Keskeistä on miten kehittämme ja järjestämme yhdessä eri toimijoiden kanssa lapsilähtöisiä palveluja ennaltaehkäisevän, kuntouttavan ja korjaavan tuen poluilla ja niiden rajapinnoilla. Näiden eri toimijoiden kautta lastensuojelun palveluketjut muodostuvat monitoimijaiseksi verkostoksi. Seuraavassa kuviossa yhteenvedona lapsilähtöisen verkostoituvan lastensuojelu- ja perhetyön kehittäminen polkujaottelun mukaisesti kohdennettuna.

Ehkäisevä
lastensuojelutyö:

Yksilö - ja perhekohtainen lastensuojelutyö:

Ehkäisevä työ:	Alkuarvio:	Avohuollon tuki:	Sijoitusprosessi:	Sijais-huolto:
<p>Kaikissa palveluissa, joissa lapsi tai perhe kohdataan</p> <p>Keskeistä: erilaisten lapsiperhepalvelujen kehittämisen ja lasta koskevaan huoleen puuttuminen</p>	<p>Kun arvioidaan, onko tarvetta yksilö- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun minkälainen avohuollon tuki nähdään tarpeen mukaiseksi</p>	<p>Lapselle järjestetään alkuarvion mukainen yksilö- ja perhekohtainen tuki</p> <p>Keskeistä: jatkuva arviointi, tiedon siirtyminen oikealle taholle ja avohuollon toimijoiden yhteistyö</p>	<p>Arvioidaan lapsen sijaishuollon tarve ja järjestetään tarpeen mukainen sijaishuolto- paikka</p> <p>Keskeistä: huostaanoton vastattava lapsen yksilöllistä tarvetta</p>	<p>Lapsi saa yksilöllisen huolenpidon sijaishuolto- paikassa</p> <p>Keskeistä: jatkuva arviointi</p>

Ehkäisevää työtä tehdään monilla tahoilla; toimitaan mahdollisimman lapsilähtöisesti eri palveluissa. Toimijan tekemän lastensuojeluilmoituksen avulla lapsen tarvetta yksilö- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun arvioidaan lastensuojelun sosiaalityössä.

Yksilö- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön vastuutyöntekijä on lastensuojelun sosiaalityöntekijä ja toteuttajina kunkin lapsen kohdalla tarvittavat ja yhdessä sovitut toimijat ja yhteistyötahot. Yhdessä tehty suunnitelma ja arviointi varmistaa lapsilähtöisyyden toteutumisen.

(Sirkka Rousun pohjalta muotoillut Helena Oksanen.)

Kuvio 2. Lastensuojelutyö toimijaverkostossa

5 KEHITTÄMISTYÖ JA MUU HANKKEEN AIKAINEN TOIMINTA

Hankkeessa tehty kehittämistyö oli monipuolista ja monelle taholle suuntautuvaa. Työtä on kohdennettu lastensuojelupalvelujärjestelmän kehittämiseen ja koordinointiin, peruspalvelujen vahvistamiseen ja erityisosaamisen tukemiseen sekä uusien menetelmien ja välineiden käyttöön ottoon, koulutukseen ja juurruttamiseen asiakastyöhön sekä hankkeiden koordinointiin. Hankkeen aikana on koottu tietoa alueen lastensuojelun tilasta ja tarpeista selvitysten, opinnäytetöiden ja työryhmätyöskentelyn avulla. Oppilaitosyhteistyötä tehtiin Kymenlaakson ammattikorkeakoulun sosiaalialan ja Kuopion yliopiston kanssa. Kehittämistyö tapahtui hankkeissa, teematyöryhmissä ja koulutuksissa.

5.1 Osahankkeet

Jatkossa kuvataan Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan kautta käynnistyneitä ja toteutuneita hankkeita, joihin on kuhunkin saatu oma hankerahoituksensa. Hankkeista kuvataan lyhyesti tarkoitusta, tavoitteita ja tämän hetkistä tilannetta. Vaikka Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hanke päättyi, osahankkeet jatkuvat suunnitelmien mukaisesti oman rahoituksensa turvin.

5.1.1 Maahanmuuttajalapset ja perheet varhaiskasvatuksessa

Kotkan, Haminan, Miehikkälän ja Virolahden kunnissa on käynnistynyt päivähoidon yhteistyöhanke heinäkuussa 2003. Hankkeeseen saatiin Etelä-Suomen lääninhallituksen myöntämä valtionavustus. Hankkeen kesto oli 1.7.2003 - 31.5.2005. Hanke oli Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan osahanke ja linkittyi sitä kautta muuhun moniammatilliseen kehittämistyöhön. Hankkeeseen nimettiin ohjausryhmä, jossa on edustajat kaikista kunnista, lastensuojelun- ja perhetyön osaamisklinikasta sekä Monikulttuurinen Kotka -projektista.

Hankkeessa kehitettiin uusia työ- ja yhteistyökäytäntöjä päivähoidossa sekä moniammatillisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Tavoitteena on eri osapuolien, vanhempien, henkilökunnan ja yhteistyökumppaneiden osaamisen, tiedon ja

vuorovaikutuksen lisääntyminen. Huomiota kiinnitetään oikea-aikaisen ja oikean tiedon vaihtoon mm. tiedottamiseen, lapsen päivähoitoon tulon vaiheeseen sekä kasvatuskeskusteluihin vanhempien kanssa. Pyrkimyksenä on myös varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa olevien perheiden yhteistoiminnan lisääminen.

Maahanmuuttajatyöntekijänä toimi Irina Gedike, joka oli sovitusti eri päivähoidon yksiköiden käytössä Kotkan, Haminan, Miehikkälän ja Virolahden alueella. Hankkeen yhteyshenkilönä toimi kasvatustoimenohjaaja Milko Niemi.

Hankkeen hyödyiksi koettiin kotoutumisen edistäminen. Projektityöntekijä auttoi lapsia ja vanhempia konkreettisesti sopeutumisessa uuden kulttuurin tapoihin, kasvatuskysymyksiin ja kulttuuriin yleensä. Koulutukset ja yhteistyö auttoivat henkilöstöä kohtaamaan lapset ja perheet ja suhtautumaan heihin oikealla tavalla ja ottamaan huomioon kulttuurin erityispiirteet. Lapset saivat päivähoitopäivään pedagogisia sisältöjä esim. omaan kulttuuriin perustuvien kerhojen kautta. Suomalaislapset saivat oppia muista kulttuureista ja erityisesti suhtautumisessa uuteen ja vieraaseen (empatia, ymmärtäminen, tuki).

Työntekijät hyötyivät hankkeen kautta tapahtuneesta seudullisen yhteistyön kehittymisestä. Neljän kunnan päivähoiton johtoryhmät ja henkilöstö ovat tulleet tutuiksi. Kunnat ovat päättäneet jatkaa säännöllisiä tapaamisia maahanmuuttaja asioissa. Yhteenvetona voidaan todeta, että hanke on saanut aikaan sen mitä pitikin eli asennemuutoksen monella taholla ja tasolla.

Hankkeen loppuraporttia valmistelee kaksi sosionomiopiskelijaa ja sen on tarkoitus valmistua syksyn 2005 aikana.

Mamu-hankkeen käytännön yhteys osaamisklinikkaan

Osaamisklinikan kehittämispäällikkö oli mukana valmistelemassa hanketta ja kuului hankkeen ohjausryhmään. Milko Niemi kuului osaamisklinikan asiantuntijatyöryhmän avotiimiin. Hanketta on esitelty mm. asiantuntijatyöryhmälle ja tiedotettu klinikan eri foorumeilla hankkeen luonteesta ja ajankohtaisesta vaiheesta.

Kehittämistyön liittyminen osaamisklinikan tavoitteisiin

Tämän maahanmuuttajalapsiin ja heidän perheisiinsä suunnatun hankkeen kautta alueella on käynnistynyt uudentyypistä tukea alueen perheille ja lapsille (tavoite 2). Hanke on toimintansa aikana lisännyt maahanmuuttajaperheiden kohtaamiseen liittyvää erityisasiantuntemusta (tavoite 5) sekä edistänyt verkostoituvan toimintamallin mukaista työtä alueen päivähoidossa (tuloksena verkostoitunut toimintamalli).

5.1.2 Huoli puheeksi - teot tueksi

Huoli puheeksi - teot tueksi -hankkeessa keskitytään varhaiseen tukemiseen. Hanke toteutetaan 1.10.2003 - 31.3.2006. Osaamisklinikan kokonaisuudessa hankkeella tavoitellaan ehkäisevän lastensuojelun kehittämistä sekä toimijoiden roolin selkeytymistä varhaisessa tukemisessa sekä ehkäisevän lastensuojelun ja avohuollon tuen välisellä rajapinnalla. Hanke toimii laajemmalla alueella kuin Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka, sen toiminta-alueena on Kymenlaakso. Hanketta hallinnoivana tahona on Kymenlaakson Sairaanhoidopiiri ja veturikuntina Kotkan ja Kuusankosken kaupungit. Huoli-hanke toteutetaan koko Kymenlaakson maakunnan alueella ja se ennakoi osaamisklinikan laajenemista koko Kaakkois-Suomeen.

Hankkeen yhtenä lähtökohtana on tieto siitä, että todellinen apu lapsen kohdalla tulee usein "liian" myöhään ja että monien ammattilaisten erilliset auttamisyrietykset menevät ristiin eikä tulos ole kenenkään toiveiden mukainen, vaikka kaikki yrittävät parastaan. Työntekijöiden mahdollisuutta puuttua lapsen asioihin jo pienen huolen ilmetessä ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa haluttiin edistää kehittämällä yhteisiä menetelmiä ja sovittuja työkäytäntöjä.

Huoli puheeksi - teot tueksi -kehittämistyö pohjautuu osaksi Palmuke-projektissa kehitettyjen menetelmien ja työkäytäntöjen soveltamiseen. Stakesin, Sosiaalikehitys Oy:n, Hämeenlinnan kaupungin ja Raision kaupungin yhteisessä Palmuke- ja Post-Palmuke -projekteissa on tuotettu lupaavia käytäntöjä ja rakenteita monitoimijaisiin tilanteisiin, joissa joku taho on huolissaan lapsen hyvinvoinnista. Hankkeessa on kehitetty voimavarakeskeisiä, asiakkaan kuulemista ja vuoropuhelua korostavia menetelmiä ja

yhteistyörakenteita. Hankkeessa käytettiin subjektiivisen huolen vyöhykkeiden kartoittamista ja kehitettiin hyviä käytäntöjä eri vyöhykkeille.

Tuloksista tuotettiin työmenetelmien kokoelma, joka koostuu eri huolen vyöhykkeillä toimiviksi osoittautuneista työmenetelmistä. Käytännön työssä keskeiseksi on osoittautunut huolen harmaa vyöhyke. Se on alue, jossa työntekijä ei enää selviä yksin, vaan tilanteen hallinta edellyttää yhteistyötä muiden asiaan kytkeytyneiden kanssa. Alla olevaan huolen vyöhykkeistöön on kunkin vyöhykkeen alle sijoitettu työmenetelmä, jota sen kohdalla voidaan käyttää.

STAKES
Kehittämisyhmä 2002

EI HUOLTA	PIENI HUOLI		HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
1	2	3	4	5	6	7
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin lisäämisestä	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti: lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti	Huoli erittäin suuri: lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti

Alue- ja teemaseulat

Tukeen liitetyt huolen puheeksi ottamiset

Selkeyttävät verkostopalaverit

Läheisneuvonpidot

Avoimet dialogit

Kuvio 3. Huolen vyöhykkeistö ja menetelmät

Yksilötyössä, tiimityössä ja aluetyössä on käytetty yllä olevaa ”huolen harmaan vyöhykkeen” kartoittamista, eli ammattilainen on kartoittanut huolensa astetta asiakkaan tilanteesta. Lastensuojelussa huolta kartoitettiin esimerkiksi seuraavanlaisella asteikolla:

1. ei lainkaan huolta
2. pieni huoli, mutta omat toimintamahdollisuudet hyvät
3. toistuvaa huolta, omat mahdollisuudet edelleen hyvät, mutta lisääpu käy mielessä
4. kasvava huoli, omien mahdollisuuksien heikkeneminen, apua tarvitaan
5. tuntuva huoli, selvä avun tarve
6. kriisi, omat keinot loppumassa, lisääpu tarvitaan heti
7. välitön vaara, omat keinot lopussa.

Kullekin ”huolen asteelle” kehiteltiin Palmukkeessa omia vuoropuhelun menetelmiä. Vyöhykkeillä 1 - 3, jossa huoli on vähäistä, voidaan alueellisissa tai teemakohtaisissa pohdintaryhmissä kartoittaa hyvän tulevaisuuden ja myönteisen kehityksen tukemisen mahdollisuuksia. Vyöhykkeillä 4 - 5, ”harmaalla vyöhykkeellä”, jossa omat keinot ovat loppumassa, tarvitaan selkeyttäviä verkostopalavereita, joissa kartoitetaan itse kunkin toimintamahdollisuuksia. Viimein kriisivyöhykkeillä 6 - 7 tarvitaan selkeyttävien palavereiden lisäksi esimerkiksi läheisneuvonpitoa.

Huoli puheeksi - teot tueksi -hankkeen päätavoitteena on parantaa työntekijöiden kykyä ja mahdollisuutta auttaa lasta silloin, kun työntekijällä on herännyt lasta koskeva huoli. Hankkeessa levitetään näitä Palmukeessa hyviksi todettuja käytäntöjä Kymenlaakson sairaanhoitopiirin alueella toimivien työntekijöiden käyttöön ja avataan lastensuojelun sosiaalityön sisältöä yhteistyökumppaneille.

Toimenpiteet kohdennetaan perus- ja erityispalveluissa työntekijöihin, jotka kohtaavat lapsia ja perheitä päivittäisessä työssään. Kohderyhmänä on siten neuvolan, päivähoidon, koulun, kotipalvelun ja perhetyön työntekijät sekä aikuisten mielenterveys- ja päihdehuollon työntekijät sairaanhoitopiirin alueella.

Projektipäällikkönä toimii Katja Sankalahti. Huoli puheeksi - teot tueksi -hanke on käynnistynyt 1.10.2003 ja se jatkuu 31.3.2006 asti. Työ on käynnistynyt jo syksyllä 2003 osana Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan toimintaa siten että aloitettiin

puheeksiottamisen koulutus. Projektipäällikkö on aloittanut työnsä tammikuussa 2004. Hänen tehtävänä on motivoida lasten, nuorten ja lapsiperheiden kanssa toimivia työntekijöitä lapsilähtöisen varhaisen puuttumisen kehittämiseen järjestämällä yhteisneuvotteluja, seminaareja ja työpajoja.

Työntekijöitä koulutetaan varhaisen puuttumisen ja lastensuojelun verkostotyön kehittämiseen liittyviin menetelmiin. Hankkeeseen on perustettu Verkostopankki, joka tarjoaa kaikille lasten ja nuorten kanssa toimiville kymenlaaksolaisille menetelmäpalveluita varhaiseen puuttumiseen ja moniammatilliseen verkostotyöhön. Hankkeessa koulutettiin vuonna 2003 neljä puheeksiottamisen kouluttajaa ja Haminan omin varoin kouluttamat kaksi työntekijää sekä aloitettiin viiden verkostokonsulttikoulutus, joka on päättynyt vuonna 2005. Vuonna 2004 alkoi 10 uuden verkostokonsultin koulutus ja samana vuonna koulutettiin 18 läheisneuvonpidon koollekutsujaa. Vuonna 2005 aloitettiin koulutuskokonaisuus, joka koostuu Huolen puheeksiotto-, Huolen kartoitus- ja Hyvien käytäntöjen -koulutuksesta. Tähän koulutuskokonaisuuteen osallistuu 12 työntekijää. Koulutuskokonaisuuden rinnalla koulutettiin Huolen puheeksiottamisen -kouluttajia lisäksi Pohjois-Kymenlaakson alueelle yhdeksän työntekijää.

Verkostopankki

Koulutetuista työntekijöistä ja hankkeen menetelmiin perehtyneistä työntekijöistä ja yhteyshenkilöistä on muodostettu osaajien pankki (kaikkiaan 76 henkilöä), joiden osaamista käytetään Kymenlaakson alueella. Projektipäällikkö koordinoi toimintaa, hoitaa markkinointia ja tilausten kohdentamista.

Verkostopankin kautta on toteutunut 34 erilaista verkostodialogia, yksi varhaisen puuttumisen tukihenkilöiden eli varpusten järjestämä vanhempainilta ja kaksi läheisneuvonpitoa sekä rohkeuskoulutus Kouvolan yläluokkien opettajille. Rohkeuskoulutus on opettajille suunnattu poliisi-sosiaalityöntekijä työparin vetämä ns. puuttumiskoulutus koulussa ilmenneisiin ongelmiin. Huolen puheeksiotto -kouluttajat ovat kouluttaneet henkilöstöä Miehikkälässä, Elimäellä, Jaalassa, Valkealassa, Iitissä, Kuusankoskella, Kouvolassa, Anjalankoskella, Kotkassa ja Haminassa. Rohkeuskoulutus toteutetaan Kouvolassa myös alaluokkien opettajille syksyn 2005 ja kevään 2006 aikana

sekä aloitetaan Kuusankoskella ja Kotkassa. Lisäksi toteutettiin Huolen kartoitus Anjalankoskella, Haminassa, Kotkassa, Kouvolassa ja Kuusankoskella jokaisen kaupungin toimialajohdon yhteisesti sopimassa laajuudessa lokakuussa 2005. Kartoituksen palautekeskustelut käydään marraskuussa 2005 ja hyvien käytäntöjen koontitilaisuudet aloitetaan em. kaupungeissa tammikuussa 2006. Helmikuussa 2006 on sovittu pidettäväksi kuntien ja seurakuntien yhteiset suunnittelupalaverit Huolen kartoituksen ja Hyvien käytäntöjen kokoamiseksi.

Huoli puheeksi - teot tueksi -hankkeen käytännön yhteys osaamisklinikkaan

Klinikan kehittämispäällikkö valmisteli hankkeen kuntien ja sairaanhoitopiirin näkemysten pohjalta. Hanke on osaamisklinikan valmistelun ja aloittamisen yhteydessä esiin tulleen kehittämistarpeen mukainen.

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka käynnisti Huoli puheeksi - teot tueksi työskentelyä aloittamalla koulutusvaiheen osana klinikan toimintaa jo ennen Huoli-hankkeen alkamista. Verkostokonsulttikoulutukseen sekä Huolen puheeksiotto -koulutukseen haettiin osallistujia klinikan toiminta-alueelta, ja koulutukseen osallistuttiin jo syksyllä 2003. Seudullinen verkostokonsulttien ryhmä kokoontui koulutuksen alusta alkaen alueella.

Hankkeen projektipäällikkö ja osaamisklinikan kehittämispäällikkö ovat käyneet keskinäisiä neuvotteluja ja keskusteluja hankkeen sisällöllisissä asioissa ja käytännön järjestelyissä. Klinikan kehittämispäällikkö on hankkeen ohjausryhmässä. Huoli-hankkeen projektipäällikkö Katja Sankalahti on hankkeen asiantuntijatyöryhmän avotiimissä. Hanketta on esitelty klinikan seminaarissa ja työryhmissä. Huoli-hankkeen projektipäällikkö on keskeinen yhteistyökumppani Verkostomenetelmät lapsen eduksi -hankkeen kanssa.

Kehittämistyön liittyminen osaamisklinikan tavoitteisiin

Hanke on toteuttanut osaamisklinikka-hankkeen kaikkia osatavoitteita. Huoli-hankkeessa on levitetty sairaanhoitopiirin alueelle lapsilähtöisiä ja asiakaslähtöisiä tutkimukseen perustuvia dialogisia menetelmiä. Hankkeen menetelmät ovat olleet alueella uusia tai ainakin vähän käytettyjä, joten hanke on juurruttanut niitä osaksi työkäytäntöjä.

Koulutuksen kautta lapsiperheiden kanssa työskentelevien ammattitaitoa on täydennetty ja ylikunnallisesti tapahtunut koulutus on lisännyt erityisosaamista. Hankkeen toiminta on tarjonnut mahdollisuuksia sektorirajat ylittävälle oppimis- ja työympäristöille.

5.1.3 Laituri - perhehoidon laadun kehittäminen

Laituri-hanke käynnistyi 1.9.2005 ja päättyy 30.4.2006. Hankkeeseen osallistuu viisi kuntaa: Hamina, Kotka, Miehikkälä, Pyhtää ja Virolahti. Hankkeen hallinnoinnista vastaa Kotkan kaupunki. Ohjausryhmänä toimii Socomin Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan ohjausryhmä. Projektityöntekijänä hankkeessa työskentelee sosiaalityöntekijä Pirjo Holanti.

Tavoitteena on luoda ensin seudullinen ja myöhemmässä vaiheessa maakunnallinen toimintamalli lastensuojelun perhehoidon määrän lisäämiseksi ja laadun turvaamiseksi. Hankkeen tavoitteita viedään eteenpäin avaamalla sijaishuollon perhehoidon prosessit. Perhehoidon eri toimijat tuottavat kuvauksen omasta toiminnastaan perhehoidon eri vaiheissa.

Tuloksena on perhehoidon toimintamalli ja kriteeristö. Kriteeristön avulla voidaan perhehoitoa ja sen toteutumista arvioida ja toimintaa edelleen kehittää. Hankkeen aikana luodaan myös keskitetty perhehoitajien rekrytointi- ja valmennusmalli ja kartoitetaan perhehoitajien tuen tarve.

Perhehoidon laadun kehittämistyön pohjana ovat valtakunnallisen Laituri-hankkeen työn tuloksena syntyneet laadukkaan lastensuojelun perhehoidon kriteerit. Hankkeen tueksi on valmistunut sosionomiopiskelija Jaana Herralan (Kymenlaakson ammattikorkeakoulu) opinnäytetyönä tekemä selvitys kotkalaisten sijaisperheiden tuen tarpeesta.

Hankkeen tavoitteet ovat:

1. sijaishuollon perhehoidon laadun kehittäminen
2. sijaishuollon perhehoidon määrän kasvattaminen
3. pohjustaa seudullisen ja maakunnallisen toteutusmallin luomista.

Hankkeen perhehoidon prosessin purkaminen on jaettu kolmeen vaiheeseen: sijoitusprosessiin, kasvat- ja hoitoprosessiin ja sijoituksen päättämiseen ja jälkihuoltoon. Kutakin vaihetta varten koottiin sekä perhehoitajista että sosiaalityöntekijöistä omat prosessiryhmänsä. Prosessiryhmien työn tulosten jalostamista ja projektityön ohjaamista varten toimii kaksi projektiryhmää, toinen koostuu perhehoitajista ja toinen hallinnon edustajista.

Työryhmien työskentelyn tuloksena valmistellaan sosiaalityöntekijöille ja perhehoitajille perehdytyskansiot. Lastensuojelun ja perhetyöntekijöiden tiedonkulun helpottamiseksi ja työryhmätyöskentelyssä todettujen pulmakohtien selkiyttämiseksi on hankkeessa työstetty lomakepohjia sijoitettavan lapsen tiedoista ja valmisteltu prosessikuvausta uusien sijaisperheiden rekrytoinnista ja koulutuksesta. Hanke jatkuu ja työ etenee tavoitteiden suuntaisesti.

Laituri-hankkeen käytännön yhteys osaamisklinikkaan

Klinikan kehittämispäällikkö on ollut mukana hankehakemuksen tekemisessä. Klinikan ohjausryhmä toimii jatkossa myös hankkeen ohjausryhmänä. Hankkeen yhteyshenkilö on klinikan ohjausryhmässä. Klinikalla vireillä oleva muu lastensuojelutyön kehittäminen linkittyy perhehoidon prosessien kehittämiseen.

Kehittämistyön liittyminen osaamisklinikan tavoitteisiin

Hanke lisää sijaishuollon perhehoidon palvelujen työn laatua ja erityisosaamista (tavoitteet 1,3 ja 5) ja kehittää alueelle verkostoituvaa perhehoidon toimintamallia.

5.1.4 Perhe Villa - kriisitilanteiden lastentalo

Hanke on käynnistynyt 1.8.2004 ja se jatkuu 30.4.2006 asti. Hankkeen tavoitteena on kriisitilanteisiin liittyvien erityispalvelujen saatavuuden takaaminen tasa-arvoisesti asuinpaikasta riippumatta. Kotkan tukikeskus Villa Jensenistä on tarkoitus kehittää kriisitilanteiden lastentalo, Perhe Villa, jonne kootaan kaikki tarvittava erityisasiantuntemus. Kotkalla on ostopalvelusopimus kaikkien Etelä-Kymenlaakson kuntien kanssa tukikeskus Villa Jensenin palveluista.

Tarkoituksena on perheiden, erityisesti lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantaminen kehittämällä kriisitilanteissa puuttumista asiantuntevan arvioinnin, terapeuttisen kriisihoidon, perhekuntoutuksen, tukiverkoston ja jälkityön avulla. Tavoitteena on lapsen kohtaaminen ja lapsikeskeinen työskentelytapa kriisitilanteissa. Perheiden avuksi kehitetään työskentelymalli, jolla ennaltaehkäistään monitraumatisoitumista ja vahvistetaan perheiden voimavaroja. Perhe Villa on suunniteltu yhteiseksi kuntoutusyksiköksi erilaisista ongelmista kärsiville perheille. Avohoidon työntekijät aloittavat työskentelynsä jo laitosjakson aikana, jolloin kotiutumien sujuu joustavasti. Myös siirrot mahdolliseen jatkohoitoon hoidetaan suunnitelmallisesti.

Hankkeessa työskentelee projektityöntekijä Anne Mattila ja kriisityön kehittäjä Eija Vikman. Perhe Villan toimintaan osallistuu koko Villa Jensenin henkilöstö (10 henkilöä).

Projektityöntekijän tehtävänä on kehittää lapsen kohtaamista ja lapsikeskeistä työskentelytapaa kriisitilanteissa. Kriisityön kehittäjä suunnittelee ja testaa mallia, jolla tarjotaan apua Perhe Villassa oleville asiakkaille.

Vuoden 2004 lopulla on työskentelyn pohjaksi luotu malli, jota hiotaan ja muokataan jatkossa henkilökunnan ja asiakkaiden kanssa yhdessä. Lapsilähtöisen työskentelyn koekäyttäminen ja testaaminen on tapahtunut samanaikaisesti mallin luomisen kanssa. Työskentelymallin juurruttaminen osaksi tukikeskuksen asiakastyötä tapahtuu hankkeen työntekijöiden ja henkilöstön yhteisen työskentelyn kautta. Hanketyöntekijät luovat yhteydet kaikkien kuntien avohuoltoon ja mahdollisiin jatkokuntoutuspaikkoihin. Lisäksi kriisityöntekijän tehtävänä on antaa konsultaatioapua Villa Jensenin henkilöstölle ja jälkityötä tekeville avohuollon työntekijöille. Kehittämistyön tukena kokoontuvat Perhe Villan taustaryhmä ja Tukikeskuksen työntekijöiden ja Perhe Villan työntekijöiden ns. Hanska-ryhmä.

Perhe Villa -hankkeen käytännön yhteys osaamisklinikkaan

Klinikan kehittämispäällikkö oli mukana valmistelemassa hanketta lapsilähtöisyyden näkökulmasta. Hankkeen yhteyshenkilö oli klinikan ohjausryhmässä. Perhe Villa -toimintamallista on tiedotettu työryhmissä. Klinikan ohjausryhmä toimi myös hankkeen ohjausryhmänä. Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan kehittämispäällikkö

osallistui taustaryhmän kokouksiin. Lapsen näkökulman vahvistamiseksi ja huomioimiseksi kohdattaessa lapsia erilaisissa kriisitilanteissa Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka ja Perhe Villa -hanke valmistelivat kuntien työntekijöille lapsen näkökulmaan paneutuvan traumatyön koulutuspäivän.

Kehittämistyön liittyminen osaamisklinikan tavoitteisiin

Hankkeen kautta parannetaan alueen lasten kanssa työskentelevien erityisosaamista kriisitilanteissa (tavoite 5) ja synnytetään uudenlaista tukea kriisitilanteisiin lapsille (tavoite 2). Hankkeen toimintatapa edistää työympäristön toimimista hyvänä oppimisympäristönä (tavoite 4).

5.1.5 Verkostomenetelmät lapsen eduksi

Verkostomenetelmät lapsen eduksi -hanke on käynnistynyt 1.11.2004 ja se jatkuu 30.9.2006 asti. Pää tavoitteena on juurruttaa läheisneuvonpitomenetelmä osaksi tavanomaista sosiaalityötä Etelä-Kymenlaaksossa sekä lisätä muiden verkostomenetelmien käyttöä perustyössä. Hanke linkittyy osittain Huoli puheeksi - teot tueksi -hankkeeseen, jonka verkostopankki ja koollekutsujapankki on edellytys verkostomenetelmien alueelle juurtumisessa.

Hankkeen tavoitteet ovat:

1. Seutualueen sosiaalityöntekijät käyttävät työssään läheisneuvonpitomenetelmää yhtenä selkeänä työmenetelmänä.
2. Seutualueella on yli kuntarajojen toimiva koollekutsujapankki, josta sosiaalityöntekijä saa koollekutsujan suunnittelemaansa läheisneuvonpitoon.
3. Lapsi ja hänen lähiverkostonsa osallistuu aiempaa paremmin lapsen asioista päättämiseen lastensuojelussa.
4. Sosiaalityön rooli lastensuojelussa jäsentyy aiempaa selkeämmäksi yhteistyöverkostossa.
5. Muita verkostomaisia menetelmiä (esim. Huoli-hankkeessa alueelle tuodut menetelmät) liitetään yhteiseen pankkiin.

Hankkeessa työskentelee sosiaalityöntekijä Marika Cande projektityöntekijänä. Hän on toiminut tarpeen mukaan pienten kuntien apuna ja työparina vaikeissa lastensuojelutilanteissa ja opastajana sosiaalityöntekijöille läheisneuvonpidon suunnittelussa asiakastilanteisiin. Lastensuojelutilanteissa projektityöntekijä voi toimia koollekutsujana ja kouluttajakonsulttina läheisneuvonpidossa. Hankkeessa on informoitu ja motivoitu alueen toimijoita läheisneuvonpidon käyttöön, käyty tiedottamassa ja kertomassa menetelmästä ja sen käytöstä alueen työntekijöille, suunniteltu ja toteutettu koulusta läheisneuvonpidosta. Konsultti on valmistellut ja vastaanottanut läheisneuvonpidon tilauksia.

Verkostomenetelmät lapsen eduksi -hankkeen käytännön yhteys osaamisklinikkaan

Klinikan kehittämispäällikkö oli valmistelemaan hanketta ja teki hankehakemuksen sekä toimi työryhmässä, joka organisoii käytännön hanketyöskentelyä. Hanke toteutetaan läheisessä yhteistyössä Huoli puheeksi - teot tueksi -hankkeen kanssa, jonka projektipäällikkö Katja Sankalahti osallistui hankkeen käytännön järjestelyihin. Hankkeen toimeenpano- ja tukiryhmä koostuu osallistujakuntien sosiaalityön vastuhenkilöistä. Osaamisklinikan ohjausryhmä toimii hankkeen ohjausryhmänä.

Kehittämistyön liittyminen osaamisklinikan tavoitteisiin

Verkostomenetelmät lapsen eduksi -hanke, jossa läheisneuvonpito työmenetelmänä on keskeistä, edistää tämän tutkimukseen perustuvan menetelmän käyttöönottoa ja lisää uudenlaisten tuen muotojen käyttöä alueen lastensuojelun toimijoiden työssä (tavoitteet 1 ja 2). Hankkeessa koulutetaan työntekijöitä menetelmän käyttöön, jolloin myös erityisosaaminen paranee (tavoitteet 3 ja 4).

5.1.6 Lastensuojeluun liittyvät seudulliset palvelut

Lastensuojelun seudulliset palvelut -hanke on alkanut 1.9.2004 ja se jatkuu 31.8.2006 asti. Hankkeen tarkoituksena on kehittää lastensuojeluun liittyviä palveluja seudulliseksi asiakaslähtöiseksi kokonaisuudeksi ja luoda palvelurakenne lastensuojeluun liittyvään työhön seutualueella. Hankkeen tavoitteena on kuvata lastensuojelun palveluprosesseja ja kehittää niistä seudullisesti toimivia lastensuojelun palveluketjuja.

Hankkeen kohderyhmänä ovat Kotkan, Haminan, Miehikkälän, Pyhtään ja Virolahden lastensuojelun asiantuntijat ja hallinto-organisaatio. Hankkeen yhteistyötahoina ja valtakunnallisena ohjaavana konsultaatiotahona ovat STM sekä alueelliset koulutus- ja kehittämissyksiköt. Hankkeessa toimii seutukehittäjä, joka kokoaa aikaisempaa tutkimustietoa ja selvityksiä ylikunnallisen lastensuojelutyön ja asiantuntijapalvelujen mahdollisuuksista. Seutukehittäjänä toimii sosiaalityöntekijä Ritva Seppälä.

Hankkeen tavoitteet ovat:

1. Lastensuojeluun liittyvien palvelujen tuottaminen on organisoitu seudullisesti asiakaslähtöisyyden pohjalta.
2. Lastensuojelun palveluketjut ovat seutualueella selkeät.
3. Etelä-Kymenlaakson kuntalaiset saavat monipuolisia asiakaslähtöisiä palveluja.
4. Asiakas saa tarvitsemansa lastensuojeluun liittyvän palvelun joustavasti asuinpaikasta riippumatta.
5. Kuntien välinen yhteistyö on vahvistunut ja kolmannen sektorin ja kuntien välinen yhteistyö on voimaantunut.
6. Seudullisen verkostojohdamisen kehittäminen.

Lastensuojelun seudullisten palveluprosessien työstämistä on aloitettu jälkihuollon asiakokonaisuuden selkiyttämällä. Seudullinen jälkihuoltotyöryhmä on perustettu 14.3.2005. Etelä-Kymenlaakson jälkihuollon kehittämistyö on päässyt osaksi Stakesin käynnistämää jälkihuollon kehittämishanketta. Hankkeen tavoitteena on kartoittaa yhteiskunnan eri palvelujärjestelmien kykyä vastata nuoren tarpeisiin itsenäistymisprosessissa. Kuntien lastensuojelutoimijoiden lisäksi kehittämistyöhön osallistuu Sippolan koulukoti.

Hankkeessa on aloitettu seudullinen tukiperhekoulutus, jonka kautta on tarkoitus rakentaa alueelle seudullista tukiperhepankkia. Seudullisessa sijaisperhetyöryhmässä selvitetään alueellisen sijaisperheiden palvelujen mallin toteutumismahdollisuuksia.

Seudullisten lastensuojelun erityispalveluista hankkeessa ollaan selvittämässä ja kokoamassa yhteistä toimintaa adoptioneuvontaan, sijaisperhepalveluihin, tuki- ja tukiperhepalveluihin, lastenvalvontatyön konsultaatioon ja verkostokonsultti- ja läheisneuvonpitoon.

Lastensuojelun seudulliset palvelut - hankkeen yhteys osaamisklinikkaan

Klinikan kehittämispäällikkö oli valmistelemassa hanketta ja tekemässä hankehakemusta. Klinikan ohjausryhmä toimi myös hankkeen ohjausryhmänä. Hanke toteutetaan tiiviissä yhteistyössä klinikkatyöskentelyn kanssa. Klinikan teematyöskentelyä aloitettu seudullinen tukiperhekoulutuksen jatkaminen ja ylläpitäminen organisoidaan toimivaksi seudulliseksi tukiperhepankiksi tässä hankkeessa.

Kehittämistyön liittyminen osaamisklinikan tavoitteisiin

Lastensuojeluun liittyvät seudulliset palvelut toteuttavat ja luovat osaamiskeskittymän verkostoivaa rakennetta. Lastensuojelun seudullisten toimintamallien, toimintakäytäntöjen ja erityispalvelujen seudullisen organisoinnin järjestäminen on keskeistä seutukehittäjän työssä. Toiminta toteuttaa seudullista verkostoitunutta toimintamallia. Hankkeen tavoitteiden toteutuminen vahvistaa alueen lapsiperheiden mahdollisuuksia saada korkeatasoisia tutkimukseen perustuvia palveluja ja tukee erilaisten kuntien mahdollisuuksia tarjota lastensuojelun lapsiperheille erilaisia tukimuotoja (tavoitteet 1 ja 2) sekä parantaa erityisosaamista alueella (tavoite 5).

5.1.7 Osaamisklinikan rooli osahankkeissa: yhteenveto

Osaamisklinikan rooli näissä hankkeissa on ollut seuraava:

- Kehittämispäällikkö valmisteli hankkeita ja oli laatimassa hankehakemuksia.
- Kehittämispäällikkö oli mukana hankkeiden ohjausryhmissä.
- Osahankkeiden toimijoiden edustaja oli mukana klinikan asiantuntijatyöryhmissä tai ohjausryhmässä.
- Klinikka esitteli hankkeita ja tiedotti niistä eri foorumeilla (seminaarit, työryhmien kokoukset, muut sopivat yhteydet verkostossa).
- Yhteinen keskustelu hankesisällöistä klinikkatyöskentelyn eri yhteyksissä.
- Osaamisklinikka järjesti osahankkeiden projektityöntekijöille mahdollisuuden keskinäiseen verkostoitumiseen (hanketyöryhmän kokoontumiset).

5.2 Työryhmä- ja teematyöskentely

5.2.1 Työryhmät

Viitoskuntien huoltoriita-asioita työssään selvittävistä työntekijöistä koottu **Huoltoriitatyöryhmä** kokoontui muutaman kuukauden välein. Työryhmässä on jaettu toimijoille tietoa menetelmistä ja valmisteltu Lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen havainnointi -koulutusta, joka toteutui vuoden 2005 aikana. Työryhmä on toiminut käynnistäjänä ja organisoijana yhteistyötapaamisten järjestämisessä käräjäoikeuden tuomareiden kanssa. Yhteistyötapaamiset ovat vakiintuneet käytännöksi, jotka jatkossakin toteutetaan ylikunnallisesti.

Lastenvalvojen työryhmässä on työskentely painottunut lastenvalvontatyön prosessikuvauksen tekemiseen, ammatillisten työmallien ja käytäntöjen jakamiseen. Eri kunnissa lastenvalvojina toimivat näkevät näin muodostuneen verkoston jatkossakin tueksi omalle työlleen ja foorumina erityisasiantuntemuksensa kasvattamiseksi.

Huoliseulatyöryhmä järjesti huoliseulalomakkeen käyttökokeilun eri kunnissa ja eri ammattiryhmissä ja keräsi kokeilun tulokset yhteen.

Lastensuojelun sosiaalityön **asiantuntijafoorumi** valmisteli mm. lastensuojelutarpeen kartoitukseen liittyvää koulutusta. Asiantuntijafoorumissa arvioitiin alueen lastensuojelun tilaa lapsen edun toteutumisen näkökulmasta ja pohdittiin lapsen edun valvontaan liittyviä erityiskysymyksiä.

Hanketyöskentelyn käynnistyttyä osaamisklinikan kehittämispäällikkö ja eri osahankkeiden projektityöntekijät muodostivat yhteisen **hanketyöryhmän**, jonka tarkoituksena oli edistää hankkeiden välistä vuorovaikutusta ja antaa hanketyöntekijöille keskinäistä vertaistukea. Hanketyöryhmässä kokoontuu professori Raija Väisäsen ohjaamana pohtimaan hankkeiden arviointiin liittyviä kysymyksiä.

5.2.2 Teematyöskentely

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hankkeessa etenemisen myötä keskeisiksi **kehittämisteemoiksi** nousivat:

- lapsilähtöisen lastensuojelun teema
- perhetyön kehittäminen
- seudullinen tukiperhekoulutus/tukiperhepankki
- päihdetyö lastensuojelussa
- työmenetelmät huoltoriita-asioissa
- lastensuojelun työprosessien kuvaaminen.

Teemoja on lähestytty työryhmissä, koulutuksen kautta ja jotkut niistä ovat siirtyneet osahankkeessa toteutettaviksi.

Lapsilähtöisen lastensuojelun teemaa käsiteltiin koulutuksissa dokumentaation näkökulmasta, lastensuojelun alku- ja tilanearviointikoulutuksessa ja lastensuojelun asiakasprosessin yhteisen työskentelyn (simulaatiopelimenetelmä) avulla.

Perhetyön kehittämisteemaa tarkasteltiin eri kunnissa ja toimijataholla mm. tekemällä perheiden kanssa tehtävästä työstä prosessikuvauksia. Käytännön työtä jatkettiin viitoskuntien lastensuojelun työntekijöiden yhteisessä Lupaus lapselle -koulutuksessa. Perhetyö teemasta järjestettiin kahden opinnäytetyön esittelytilaisuus kuntaviitosten työntekijöille. Tilaisuudessa esiteltiin Katja Tillin työ Haminan perhetyön asiakasprosessikartoitus palvelun kuvaamiseksi sekä Tuula Hjelmin ja Heidi Taskisen työ Yhteistyöllä perheiden parhaaksi.

Hankkeessa järjestettiin kaksi seudullista tukiperhe- ja henkilökoulutusta. Tukiperhepankin toiminnan suunnittelu tullaan organisoimaan Lastensuojelun seudulliset palvelut -hankkeessa.

Seudullisessa lastensuojelun päihdetyön koulutuksessa vahvistettiin lastensuojelulaitosten eri toimijoiden keskinäistä verkostoitumista. Yhdeksän päivän pituisessa koulutuksessa lisättiin osallistujien päihdetyön asiantuntemusta ja siihen liittyen käsiteltiin lastensuojelun erityispiirteitä.

Huoltoriita-teemaa lähestyttiin työmenetelmien koulutuksen, työryhmätyöskentelyn ja kärkeäjoikeuden kanssa sovittujen yhteistyötapaamisten kautta.

Lastensuojelun asiakasprosessien näkyväksi tekemistä työstettiin eri työryhmissä ja kaksipäiväisessä kehittämisspäivässä. Moniammatillisissa työryhmissä tehtyjen asiakasprosessikuvausten kautta välittyi tietoa toisten toimijoiden työstä. Kuvaukset selkiyttivät myös lastensuojelun työntekijöiden keskinäistä työnjakoa.

Teemojen työstäminen tapahtui joustavasti käyttäen hyödyksi Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hankkeen erilaisia toimintamuotoja ja foorumeja. Esimerkkinä tästä teeman liikkumisesta hankkeen sisällä voisi mainita Lastensuojelun jälkihuollon teeman. Lastensuojelun jälkihuoltoteeman selkiyttäminen aloitettiin kehittämis- ja koulutuspäivässä, sen jälkeen keskustelu jatkui asiantuntijatiimissä. Asiantuntijatiimissä sovittiin, että teemaa valmistellaan Lastensuojelun seudulliset palvelut -hankkeessa, jossa aihe jatkui työryhmässä. Työryhmän työskentelyn kautta se on siirtynyt seudulliseksi työskentelyksi, jota jatketaan yhteistyössä Stakesin kanssa.

5.3 Oppilaitosyhteistyö

Työryhmä Kymenlaakson ammattikorkeakoulun sosiaalityön kanssa on kokoontunut hankkeen aikana. Työryhmässä on suunniteltu osaamisklinikan ja oppilaitoksen yhteistyötä. Ryhmässä on luotu yhteistyökäytäntöjä kentältä nousevien tarpeiden ja opetuksen kohtaamiseksi. Tutkimustoiveita on välitetty oppilaitokselle ja luotu yhteistyömallia käytännön ja koulutuksen välille. Opiskelijat ja harjoittelijat ovat olleet apuna erilaisten hankkeeseen työstettyjen selvitysten kokoamisessa (esim. hankerekisteri) ja tilaisuuksien järjestämisessä. Opinnäytetöistä on järjestetty esittelyseminaareja kentän työntekijöille (3). Yhteistyötä on tehty myös yhteisten koulutusten järjestämisessä ja osallistumisessa järjestettyihin seminaareihin. Osa opiskelijoista on suorittanut harjoittelunsa osaamisklinikalla.

Kuopion yliopiston kanssa on tehty yhteistyötä sosiaalityön maisterikoulutukseen liittyen. Hankkeiden työntekijöiden työn tueksi on koottu Kuopion yliopiston professori Raija

Väisänen ohjaama ryhmä, jossa keskitytään hankkeiden arviointiin. Raija Väisänen osallistuu myös hankkeen ohjausryhmän työskentelyyn.

5.4 Hankkeen koulutuksellinen kehittämistyö ja seminaarit

Kuntaviitosten työntekijöille järjestettiin kertaluontoisia koulutuspäiviä ja pitkäjäkaisempia koulutusprosesseja. Koulutusta järjestettiin seuraavasti:

Koulutuksen aihe	Ajankohta	Osallistujamäärä
2003		
Hankkeen aloitusseminaari	14.4.	161
Verkostokonsulttitoiminnan esittely	21.8.	27
Prosessien avaaminen lastensuojelussa	1.9.	n. 15
Lapsi- ja perhelähtöinen suunnitelmallinen ja tavoitteellinen asiakaspalveluprosessi ja dokumentaatio /Sirkka Rousu	2.9. 25.9.	n. 26
Opinnäytetöiden esittely (Avoin tilaisuus)	10.11. ja 17.11.	
Asiakkuusprosessi/Päivi Kaski	10.12.	19
2004		
Lastensuojelun kehittämispäivä. Laki ja dokumentaatio/Jarkko Helminen	22.1.	73
Hankeseminaari	12.2.	108
Lupaus lapselle -esittelytilaisuus	3.3.	24
Tukiperhe- ja tukihenkilökoulutus (5 kokoontumista)	4.3.	25
Käräjätuomareiden ja huoltoriita-asioissa työskentelevien yhteinen tilaisuus	5.5.	33
Arviointidialogi	1.6.	20

Lapsikeskeinen lastensuojelun sosiaalityö (Heikki Waris instituutti)	2.6.	22
Tukiperhe- ja tukihenkilökoulutus (5 kokoontumista)	16.9.	25
Lupaus lapselle –koulutus (8 päivää)	21.9.	25
Seudullinen lastensuojelun päihdetyön koulutus (9 päivää)	12.10.	18
Arviointidialogi	4.11.	12
Lastensuojelun rajapinnat mielenterveystyössä ja jälkihuollossa	10.11.	47
Huoltoriidat ja isyyden selvittäminen	1.12.	32
2005		
Arviointidialogi	3.2.	37
Perhetyön opinnäytetöiden esittely	16.2.	31
Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen havainnointi (3 päivää)	22.4.	20
Harava-hankkeen esittely	19.5.	91
Traumakoulutuspäivä	27.5.	100
Lupaus lapselle -koulutus (2 päivää)	14.6.	25

(Useamman päivän kestäneistä koulutusprosesseista merkitty alkamispäivä.)

Koulutus- ja kehittämispäivien painopisteenä ovat olleet lapsilähtöisen työskentelyotteen vahvistaminen (Lupaus lapselle, Lapsikeskeinen lastensuojelun sosiaalityö/Waris-instituutti, Traumakoulutuspäivä), työprosessien selkiyttäminen (Lapsi- ja perhelähtöinen suunnitelmallinen asiakkuusprosessi/Sirkka Rousu, Asiakkuusprosessi/Päivi Kaski), menetelmiin tutustuminen ja perehdytys (Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen havainnointi = MIM, verkostomenetelmät, seudullinen lastensuojelun päihdetyön koulutus) ja lastensuojelun dokumentoinnin laadun parantaminen. Koulutusta on järjestetty hankkeessa esiinnousseen tarpeen mukaan ja sitä on kohdennettu kuntaviitosten työntekijöistä joustavasti muodostetuille kohderyhmille.

Esimerkkinä Lupaus lapselle - oman työn kehittämiskoulutus lastensuojelun avohuollon työntekijöille

Hyvin toimineen kehittämiskoulutuksena esimerkkinä kannattaa mainita Pesäpuun kouluttajien vetämä kehittämisprosessi. Koulutukseen osallistui 25 kuntaviitosten sosiaalityöntekijää, koulukuraattori, perhetyöntekijöitä ja perhetukikeskuksen ohjaajia. Koulutuspalaute Pesäpuun kouluttajille ja Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikalle oli erittäin myönteistä. Osallistujat jaksoivat koulutuksen pituudesta (8 vrk) ja runsaista välitehtävistä huolimatta innostua yhteisestä työskentelystä. Positiivista palautetta annettiin moniammatillisuudesta, konkreettisesta lastensuojelutyöhön sopivasta menetelmästä, koulutuksen tarjoamista työskentelyn apuvälineistä ja lapsilähtöisestä lähestymistavasta.

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan näkökulmasta tämä kehittämistyö liittyi saumattomasti lastensuojelutyöhön ja se otettiin käyttöön ja omaksi sen konkreettisuuden ja monipuolisten välineiden vuoksi. Kehittämistyö toteutti myös monia hankkeen keskeisiä periaatteita: lapsilähtöisyys, verkostoituminen, monitoimijuus ja sektorirajojen ylittäminen.

Työntekijöiden saaman palautteen mukaan asiakkaat sekä vanhemmat että lapset ottivat työskentelytavan hyvin vastaan. Kehittämistyön menetelmien käyttöönottoa varmisti osaltaan se, että useista työyhteisöistä mukana oli useampia työntekijöitä. Työtavan juurruttamista käytäntöön vahvistettiin vielä kahden päivän ”pikakoulutuksella” muille koulutuksessa mukana olleiden lähityötovereille ja yhteistyökumppaneille.

Näin toteutettuna tämä kehittämistyö toteutti osaltaan hankkeen useita tavoitteita: edisti verkostoituvaa toimintamallia (pää tavoite ja tulos), lapset ja lapsiperheet saavat korkeatasoisia lastensuojelun palveluja (osatavoite 1) ja työntekijät kokivat tilanteen verkostoituvana ja innostavana oppimisympäristönä. Kehittämistyön ja koulutuksen kautta syntyi luonteva ja hedelmällinen yhteys lastensuojelun perustyöhön.

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka järjesti Socomin, Talentia Kymenlaakso ry:n, Kymenlaakson ammattikorkeakoulun ja Huoli puheeksi - teot tueksi -hankkeen kanssa Sosiaalityö arjessa (30.10.2003) ja Sosiaalityön hurmos -seminaarit (30.9.2004).

Osaamisklinikka osallistui myös romanialaisten sosiaalialan asiantuntijoiden viikon vierailun järjestelyihin Kymenlaaksoon yhdessä Lastensuojelun Keskusliiton kanssa.

5.5 Hankkeessa valmistuneet selvitykset

Lehtori Ari Vesanen Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta teki opiskelijoiden kanssa selvityksen kotkalaisten lapsiperhetyöntekijöiden näkemyksistä työssä ja kehittämistarpeista. Raportti on julkaistu nimellä **Verkon silmiä**.

Päivi Kaski teki lastensuojeluselvityksen Kotkan ja Haminan lastensuojelutilanteesta. Selvitykseen sisältyy prosessikuvaus. Vertailututkimus on tehty samanaikaisesti Lappeenrannassa. Raportti on julkaistu nimellä **Lastensuojelun piirteitä Lappeenrannassa ja viidessä Kymenlaakson kunnassa**.

Opiskelija Tiina Heino ja Helena Oksanen tekivät kehittämistyön suuntaamista varten **selvityksen avohuollon tukitoimista lastensuojelussa**.

Selvitysten kautta saatua tietoa ohjasi hankkeen etenemisen ja koulutuksellisen kehittämistyön suunnittelua. Tietoa hyödynnettiin hankkeen ja osahankkeiden koordinoinnissa ja kehittämissyksikköhankkeen valmistelussa.

5.6 Verkkofoorumi

Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy:n kotisivuilla esitellään Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan toimintaa. (www.socom.fi -> toiminta -> lastensuojelu). Sivuilta löytyy myös Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hankkeen aikana tehdyt selvitykset ja tietoa hankkeen toiminnasta. Verkkofoorumiin on koottu hankerekisteriin tietoa Etelä-Kymenlaakson lasten ja nuorten hyvinvointia tukevista projekteista ja kehittämiskokonaisuuksista. Koottuna on mm.:

- lastensuojeluun ja perhetyöhön liittyvä kirjallisuusluettelo
- luettelo aiheeseen liittyvistä graduista, väitöskirjoista ja opinnäytetöistä
- keskeisin lainsäädäntö

- työprosessikuvauksia (huoltoriitaselvitys, isyysasiapolku lastenvalvojan työssä, perhetyön kuvauksia)
- lista tutkimustoiveista
- lomakkeita ja tietoa työvälineistä
- klinikan tuottamaa muuta materiaalia
- hankerekisteri.

5.7 eTori pilotointi

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan kehittämispäällikkö osallistui lääninhallituksen kokoamassa työryhmässä lastensuojelun verkkokonsultaation suunnitteluun. Konsultaatiomahdollisuutta suunniteltiin osana lääninhallituksen ohjaus- ja neuvontatyön kehittämistä. Työryhmä valmisteli suljetun verkon käyttöä erityisesti lastensuojelun ammatillisten ja juridisten kysymysten konsultaatioluonteiseen käyttöön. Rahoituksen puuttumisen vuoksi verkkokonsultointia ei voitu ottaa käyttöön.

5.8 Muu verkostoituminen

Osaamisklinikka on verkostoitunut eri tahojen kanssa seuraavasti:

- Aloitusseminaariin osallistui laajasti lapsiperhetoimijoita Etelä-Kymenlaaksosta ja muualta Kaakkois-Suomesta.
- Hankeseminaarissa esiteltiin alueella toimivia hankkeita ja verkostoiduttiin eri toimijoiden kanssa.
- Stakesin kanssa tehtiin yhteistyötä mm. läheisneuvonpidon ja muiden verkostomenetelmien koulutus- ja kehittämistyössä.
- Kuntaliiton kanssa käytiin kehittämiskeskustelua ja järjestettiin koulutusta.
- Pesäpuu ry:n kanssa laadittiin sukulaissijaisvanhempien koulutuspakettia ja Lupaus lapselle lastensuojelun kehittämiskoulusta.
- Kymenlaakson A-klinikan ja psykologitoimisto Salon kanssa suunniteltiin päihdetyön ja Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen -koulutuspaketti.
- Perhehoitoliiton kanssa neuvoteltiin ja keskusteltiin perhehoidon kehittämisestä.
- Tehtiin tutustumismatka Jyväskylän sijaishuoltoon.

- Täydennyskoulutuksen kanssa selvitettiin alueen koulutustarvetta.
- Muita yhteistyökumppaneita olivat Lastensuojelun Keskusliitto, Sosiaali- ja terveysministeriö, Etelä-Suomen lääninhallitus, Hyvinvoinnin tutkimus- ja kehittämiskeskus, Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistys ja Pelastakaa Lapset ry:n Kotkan osasto.

5.9 Kaakkois-Suomen lastensuojelun ja perhetyön kehittämissyksikön valmistelu: Socomin toimitusjohtaja Tarja Myllärinen

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hanke oli tarkoitettu Socomin toiminta-alueen pilottihankkeeksi, jossa kokeillaan ja kehitetään erilaisia lastensuojelun ja perhetyön osaamista lisääviä työtapoja ja lisätään osaamista. Seuraavassa vaiheessa toimintaa levitetään koko Kaakkois-Suomeen. Osaamisklinikka-hanke ja sen osahankkeet toteutettiin pääosin Etelä-Suomen lääninhallituksen sosiaalialan kehittämishankkeisiin myöntämällä valtionavustuksella sekä kuntarahoituksella, johon voitiin lukea myös henkilökunnan työpanoksia.

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hankkeen aikana suunniteltu Etelä-Kymenlaakson lastensuojelun seutukehittäjä -hanke on Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama toisin kuin muut osaamisklinikan osahankkeet. Ministeriö myöntää valtionavustusta erityisesti sosiaalihuollon palvelujen ja kehittämistyön kokoamista seudullisiksi kokonaisuuksiksi edistävälle hankkeille. Vuonna 2005 ministeriön rahoituksen painopisteeksi nousivat seudulliset asiakastyön kehittämissyksiköt. Niiden tehtävänä on mm. toimia määrätyn sisältöalueen osalta oman alueensa kuntien tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminnan koordinoijana, toteuttaa omaa sektoria koskevia kuntien yhteisiä tutkimus- ja kehittämishankkeita yhteistyössä osaamiskeskusten ja oppilaitosten kanssa, koota täydennyskoulutustarpeita ja organisoida sen pohjalta koulutusta yhteistyössä koulutuksen tuottajien kanssa.

Sosiaalialan kehittämishankkeen Kaakkois-Suomen alueellinen johtoryhmä ja alueen sosiaalijohtajat linjasivat omissa kokouksissaan vuoden 2004 aikana sosiaalialan kehittämistä ja priorisoivat kehittämistoimenpiteitä vuosina 2005 - 2007. Yhteisenä näkemyksenä oli, että kehittämissyksikköjen toimintaa lähdetään Kaakkois-Suomen alueella

suunnittelemaan käynnissä ja suunnitteilla olevan alakohtaisen osaamisklinikkatoiminnan pohjalle.

Osaamisklinikan toimintamalli oli luotu Socomin toiminnan alkaessa vuonna 2001 ja se piti sisällään jo tuolloin kehittämissyksiköille asetetut tehtävät. Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan lisäksi alueella toimivat vanhustyön ja varhaiskasvatuksen osaamisklinikat. Näiden toiminnasta saadut hyvät kokemukset vakuuttivat alueen kunnat kaakkoissuomalaisen mallin eduista. Alueen kunnat sitoutuivat laajasti kehittämissyksiköiden toimintaan: 23 alueen 24 kunnasta sitoutui kuntarahoituksella kehittämissyksiköihin.

Vuonna 2005 Sosiaali- ja terveysministeriölle jätettiin kaksi hakemusta kehittämissyksiköiksi: Kotkan kaupungin hakemus Lastensuojelun ja perhetyön kehittämissyksiköksi sekä Kuusankosken kaupungin hakemus Vanhustyön kehittämissyksiköksi. Molemmissa hakemuksissa oli mukana 23 kuntaa.

Lastensuojelun ja perhetyön kehittämissyksikön tavoitteeksi asetettiin lastensuojelun perus- ja erityispalvelujen saatavuuden turvaaminen ja seudullisesti toimivien lastensuojelun palveluketjujen kehittäminen Kaakkois-Suomessa, lastensuojelun voimavarojen tehostettu käyttöönotto, asiantuntijuuden ja menetelmäosaamisen lisääminen, seudullisten ja alueellisten hankkeiden yhteensovittaminen ja niveltäminen valtakunnallisiin hankkeisiin ja tavoitteisiin sekä koulutuksen, työelämän ja tutkimuksen yhteistyön vahvistaminen.

Kaakkois-Suomen yhteisistä kehittämissyksiköistä rahoituksen sai ainoastaan vanhustyön kehittämissyksikkö. Lastensuojelun ja perhetyön kehittämissyksikkö -hakemus sai kuitenkin ministeriöstä myönteistä palautetta ja rahoituksen saamista tulevina vuosina pidettiin hyvin mahdollisena. Sosiaali- ja terveysministeriössä uskottiin kaakkoissuomalaiseen kehittämissyksikkömalliin, jonka pohjalta päätettiin jatkaa myös tulevien vuosien hakemusten valmistelua.

6 HANKKEEN TALOUS

Hanke sai valtionavustuspäätöksen 27.2.2003 Etelä-Suomen lääninhallituksen päätöksellä, jonka mukaan valtionavustuksen perusteeksi hyväksytyt kustannukset ovat yhteensä 420 000 euroa. Tuosta summasta hanketyöskentelyyn osallistuvien kuntien työntekijöiden laskennallisiksi palkkakustannuksiksi hyväksytään 156 000 euroa. Valtionosuutta myönnettiin 210 000 euroa.

Hankkeen talous on toteutettu päätöksen mukaisesti. Hankkeen kokonaiskustannukset ovat 402 586 euroa. Laskennallisia tunteja hankkeelle on kirjattu vuodelta 2003 yhteensä 4 582 tuntia ja 96 222 euroa ja vuodelta 2004 2 847 tuntia ja 59 787 euroa. Vuoden 2005 osalta oman henkilökunnan tunteja ei ole kerätty, koska kiintiö valtionosuuden pohjaksi oli jo täynnä. Kunnittain tunnit jakautuivat seuraavasti:

Vuosi	2003	2004	Eurot
Kotka	2 262	2 358	97 020
Hamina	1 764	67	38 451
Miehikkälä	187	28	4 515
Pyhtää	295	144	9 219
Virolahti	74	250	6 804
Yhteensä	4 582	2 847	156 009

Hankkeen kustannusarvio toteutui hyvin. Henkilöstömenot alittuivat suunnitelluista, koska hankkeen kehittämispäällikön työ ostettiin palveluna Socomilta. Loppuselvityksen laatimisen ajan kehittämispäällikkö on ollut kaupungin palkkalistoilla, työhön käytetty aika 30 kk. Loppuraporttien painatuskustannuksia ei sisälly mainittuihin kustannuksiin. Valtionosuutta koko hankeajalle haetaan yhteensä 201 293 euroa eli 96 % myönnetystä avustuksesta.

7 HANKKEEN HYÖDYT

Robert Arnkilin tekemä Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan arviointi ja siitä tehty arviointiraportti Lapsen ääni antaa vastauksia mitä hyötyjä hankkeessa saavutettiin. Arnkilin raportti on loppuraportin osana II. Alla kuvataan sellaisia näkökulmia, hyötyjä ja vaikutuksia, jotka tulivat esiin työskentelyprosessin aikana.

Yksi hankkeessa usein esiin nostettu piirre oli **lapsilähtöisyys**, lapsen äänen kuuluminen ja sen vahvistaminen. Lapsilähtöisyyden vahvistaminen oli yksi hankkeen keskeisiä piirteitä, jota on edistettiin lapsi- ja asiakaslähtöisten menetelmien ja välineiden käyttöön otolla ja juurruttamisella osaksi lastensuojelun toimijoiden asiakastyötä. Niissä osahankkeissa, joissa työskentelyssä osana olivat suoraan asiakastyöhön suunnatut menetelmät (esim. Huoli-menetelmät, läheisneuvonpito, Perhe Villa ja Lupaus lapselle -koulutus) kokemukset olivat myönteisiä. Asiakkaat kokivat tullessa kuulluksi. Osahankkeissa kerätty asiakaspalaute vahvistaa tätä käsitystä. Koulutukseen liittyvästä välineiden käyttöharjoittelusta saadut kokemukset tukivat käsitystä, että lapsen äänen kuuleminen parantui. Myös työntekijät kokivat välineet hyödyllisiksi ja käytännönläheisiksi. Lupaus lapselle -koulutuksessa opittujen välineiden hyödyistä on saatu myönteistä palautetta myös yhteistyötahoilta. Käräjäoikeuden tuomarin antaman palautteen mukaan lastenhuoltoon liittyvissä selvityksissä näkyy, että lapsen näkökulma ja lapsen kuuleminen tulevat entistä selkeämmin esille.

Hankkeisiin kohdistuvassa kritiikissä usein mainittu piirre oli niiden vähäinen **yhteys perustyöhön**. Yksi Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hankkeen helmiä oli, että on syntynyt luonteva yhteys perustyöhön. Menetelmät ja välineet eivät ole jääneet laatikkoon, ne on otettu käyttöön ja niiden koetaan olevan hyödyllisiä ja konkreettisia. Perustyössä toimivat tekevät työtä monenlaisten odotusten paineessa, ja ajan ottaminen kehittämistyöhön vaatii motivointia, kannustamista ja johdon tukea. Kestävyyttä, menetelmien levittämistä ja koulutuksen ja hankkeiden hyödyntämistä edistivät pankkiiritoiminta ja kohdennettu koulutus. Koulutuksen hyödyntämistä ja menetelmien käyttöön ottoa edisti työyhteisöjen yhteisosallistuminen. Myös saman koulutusten kohdentaminen yhteistyötä tekeville tahoille vahvistaa muutosta työtavoissa. Hankkeissa toimineet työntekijät eivät puuhaa yksinensä hankkeen parissa vaan jo hankkeen aikana

toimintaa liitettiin koko työyhteisön toimintaan ja työkäytäntöihin (esim. Perhe Villa, Huoli puheeksi - teot tueksi -hankkeet ja Lupaus lapselle -koulutusprosessi).

Hankkeen parasta antia oli toiminnan yhdistäminen moniin osatekijöihin. Esimerkkinä tästä on Huoli puheeksi - teot tueksi -hankkeen, jossa toisiinsa on liitetty työntekijöiden koulutus ja menetelmä, kokeilu ja tuki kokeilulle, toiminta ja käyttöönotto sekä käyttöönoton organisointi (= pankkiiritoiminta). Kun tähän on liittynyt vielä selkeä yhteys asiakastyöhön, asiakkaan asiantuntijuus vahvistuu ja asiakas voimaantuu. Tämä toimintatapa ja yhteys arjen työhön vahvistaa osaltaan verkoston muodostumista, pysyvyyttä ja kestävyyttä sekä lisää tietoa kokonaisvoimavaroista.

Hankkeen monimuotoisuus ja monelle tasolle ja taholle suuntautuva toiminta oli sen vahvuus ja heikkous. Se tuotti ongelmia koordinointiin tai oikeammin lisäsi haasteita. Hyvänä puolena tässä monitasoisessa toiminnassa oli, että se edisti verkostoitumista. Toiminnan monipuolisuus lisäsi myös tietoa alueen kokonaisvoimavaroista ja samalla kertyi tietoa puutteista ja kehittämistarpeista. Alueen lastensuojelu alkaa hahmottua ja näkyä toisella tavalla kokonaisuutena. Verkoston monitoimijuus esimerkiksi työryhmissä lisäsi tarvetta selkiyttää muille yhteistyötahoille eri työyhteisöjen ja ammattiryhmien työskentelyprosesseja, joka taas tekee lastensuojelutyötä näkyväksi ja välittää tietoa yhteistyötahoille ja asiakkaille.

Koulutuksellisuutta pidettiin myönteisenä ja alueen työntekijöiden voimavaroja lisäävänä tekijänä. Socomin (Anita Sipilä) syksyllä 2004 tekemän selvityksen mukaan Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan järjestämä lisä- ja täydennyskoulutus tyydytti hyvin eteläkymenlaaksolaisten lastensuojelun työntekijöiden koulutustarpeita. Kaakkois-Suomen muissa kunnissa koulutustarpeita oli huomattavasti enemmän kuin Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hankkeessa mukana olevissa kunnissa. Tästä myönteisestä palautteesta voisi päätellä, että on pystytty luomaan monipuolisia oppimistiloja alueen lastensuojelun toimijoille. Yhtenä syynä tähän kokemukseen oli todennäköisesti hankkeen moninaisuus ja monipuolinen toiminta, joka edistää oppimisympäristöjen luomista ja liittää oppimista osaksi työtä ja työyhteisöjä. Hyvänä oppimisfoorumina koettiin ulkopuolisen arvioitsijan Robert Arnkilin vetämät arviointipäivät.

Työntekijöiden vahvuutena oli innostuneisuus ja halu kehittää omaa työtään. Verkostoitumiseen suhtauduttiin myönteisesti, ja sen koettiin lisäävän ammatillista yhteistyötä. Työryhmissä tapahtunutta yhteistä suunnittelua pidettiin positiivisena tekijänä. Hanketyöntekijät kokivat saavansa tukea perustyön ja hankkeen yhteen liittämiseen.

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hankkeen saamista palautteissa tuodaan esiin, että osaamisklinikan toiminta on tukenut lastensuojelun eri toimijoiden välistä tiedonkulkua. Hyvänä apuna tiedonkulussa oli kuntien johdon organisointikyky. Tämä tuli esille esimerkiksi erilaisissa tietojen keräämistilanteissa. Vastuksia palautui jäsenneltyinä ja ryhmiteltyinä. Kunnissa osattiin myös erottaa tilanteet, jolloin annetaan vastauksia kysytyihin asioihin ja milloin asioista käynnistettiin keskustelu ja pohdintatilaisuuksia. Omien havaintojeni mukaan osana tätä hyvää organisointikykyä näkyi se, että johto oli hyvin perillä organisaationsa ”tilannekartasta”. Tiedettiin mihin ja kenelle asioista oli tiedotettava, kenellä oli tarvittavaa tietoa milloin mihinkin asiaan. Vaikutti siltä, että kuntiin on kehittynyt tiedonkeräämiskäytäntöjä ja tähän liittyvää hiljaista tietoa, joka tuki kehittämistyötä.

Kehittämistyöhön liittyi myös kriittisiä kohtia, joita Robert Arnkil tuo esiin arviointiraportissaan. Ohjausryhmä piti näitä arvioita oikeaan osuneina ja tärkeinä huomioida jatkotyöskentelyssä. Ulkopuolisen arviointitutkijan mukanaolo avasi työssä mukanaolijoille näkökulmia, joita emme ilman hänen osuuttaan arviointityöpajoissa ja ilman arviointiraportin palautetta olisi tiedostaneet.

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan visiona nähtiin Kaakkois-Suomen Lastensuojelun ja perhetyön kehittämissyksikön saaminen jatkamaan lastensuojelun kehittämistyötä koko Kaakkois-Suomessa. Vaikka kehittämissyksikölle saatukaan rahoitusta kehittämistyö jatkuu osahankkeissa. Kuntien ja Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhteistyönä jatketaan Lastensuojelun kehittämissyksikkö -hankkeen valmistelua. Hankkeen aikana syntyneitä suotuisia kehityksiä arvioidaan ja alueen lastensuojelun kehittämistyötä jatketaan hyödyntäen yhteistyössä syntyneitä verkostoja ja toimintatapoja.

LÄHDELUETTELO

Hjelm, Tuula & Taskinen, Heidi. 2004. Yhteistyöllä perheiden parhaaksi: Kotkan avohuollon perhetyöntekijöiden ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden yhteistyö asiakasprosessissa: perhetyöntekijöiden näkökulma. AMK-opinnäytetyö. Elimäki: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Rousu, Sirkka & Holma, Tupu. 1999. Laadunhallinnan perusteita lastensuojelutyöhön: toimintamalleja ja työvälineitä kuntien ja sosiaalitoimistojen laatutyöhön. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Kaski, Päivi. 2004. Lastensuojelun piirteitä Lappeenrannassa ja viidessä Kymenlaakson kunnassa. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja B. 1:2004. Lappeenranta: Aalef kirjapaino.

Sipilä, Anita. 2004. Sosiaalityön tilanne. Selvitys sosiaalityön tilasta Socomin alueella. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Moniste.

Tilli, Katja. 2004. Haminan perhetyön asiakasprosessikartoitus palvelun kuvaamiseksi. AMK-opinnäytetyö. Elimäki: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Vesänen, Ari. 2003. Verkon silmiä. Selvitys lapsiperheiden tukemisen tilasta ja kehittämistarpeista lastensuojelun näkökulmasta. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Moniste.

Lapsen ääni –hankkeen arviointi

**Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Socom Oy)
Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hankkeen
arviointiraportti**

**Robert Arnkil
Arnkil Dialogues**

kesäkuu 2005

1 JOHDANTO

Arvioitava hanke

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hanke on yksi Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kehittämishankkeista. Hankkeen tarkoitus on luoda Kaakkois-Suomeen lastensuojelun tutkimuksen, oppimisen ja palveluiden tuottamisen osaamisverkosto. Verkostossa on tarkoitus koordinoida lastensuojeluun liittyvää erityisosaamista ja kehittää psykososiaalisen tuen palveluja. Hanke on sateenvarjohanke, jonka ideana on saada aikaan pysyvä rakenne, lastensuojelun osaamisklinikka, Kaakkois-Suomen osaamiskeskuksen alueella tehtävään lastensuojelun kehittämistyön koordinointiin.¹

Arviointitehtävä ja menetelmät

Arvioinnin tehtävänä on ollut edistää Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hankkeesta saatujen kokemusten hyödyntämistä.

Arvioinnin toteutuksen ytimenä on ollut moninäkökulmainen työpajatyöskentely, jossa on käytetty dialogisia menetelmiä. Dialogit käytiin suurimmaksi osaksi nk. 360-asteen menetelmällä, jossa vuorollaan kuullaan eri näkökulmia projektin toteutumiseen: asiakkaan, horisontaalisten kumppaneiden, projektin sisäistä ja projektin johtamisen näkökulmaa. Näitä työpajoja järjestettiin kaikkiaan kolme, kesäkuussa 2004, marraskuussa 2004 ja helmikuussa 2005. Työpajoista on tehty muistiot, jotka ovat Socomin verkkosivuilla (<http://www.socom.fi>).

Arviointi on ollut yhdistelmä asiantuntijan tukemaa itsearviointia ja ulkopuolista arviota. Arvioitsijan vetämissä työpajoissa on monipuolisesti arvioitu hankkeen toteutusta ja tuloksia. Samalla työpajat ovat olleet hankkeen itsearviointia ja tulevaisuuden suunnittelua. Lisäksi arvioitsija on perehtynyt hankeen tuotoksiin ja tehnyt avainhenkilöhaastatteluja (erikseen on haastateltu hankkeen vetäjiä, ohjausryhmän puheenjohtajaa sekä Socomin toimitusjohtajaa).

¹ Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hankkeen suunnittelupaperi. Socom.

Työpajoissa on kuultu hankkeessa toimineiden projektihenkilöiden näkemyksiä, vakinaisissa palveluissa asiakaspalvelussa toimivien henkilöiden näkemyksiä, ohjausryhmän jäsenten, palveluissa ja Socomissa johtavassa asemassa olevien henkilöiden näkemyksiä, yhteistyökumppaneiden ja sidosryhmien näkemyksiä niin hankkeen ytimenä olleen viiden kunnan (Kotka, Hamina, Pyhtää, Vironlahti, Miehikkälä) alueelta kuin laajemmin Kaakkois-Suomen kunnista.

Tässä raportissa käytän hankkeesta nimitystä *Lapsen ääni* - nimi, jota hankkeesta käytettiin arviointityöpajoissa. Hankeen omassa slangissa nimenä on ollut LOSKE, mutta Lapsen ääni -nimi kuvastaa ulkopuolisellekin ytimekkäällä tavalla jotain olennaista hankkeen ideasta, eli kysymys on pitkälle ollut lapsen äänen kuulemisesta, aikaisempaa paremmin, lastensuojelussa ja perhetyössä.

Arviointisopimuksen mukaisesti loppuraportti on tiivis (n. 15-20 liuskaa) katsaus päätuloksiin, päättyen arvioinnin perusteella annettaviin suosituksiin Lapsen ääni -hankkeen parhaiden kokemusten jatkon turvaamisesta ja yleistämisestä.

2 KATSAUS LAPSEN ÄÄNI -HANKKEEN PÄÄTULOKSIIN

2.1 Arvioinnin ”kartta”

Lapsen ääni -hanke on hyvin moniulotteinen ja osin vaikeasti hahmotettava projektikokonaisuus ja sen ”paikantamiseksi” on syytä hahmotella keskeiset toimijat ja niiden väliset yhteydet ”arviointikartaksi” ja osoittaa siitä keskeiset arvioitavat asiat (ks. kuvio 1).

Kartan hahmottaminen alkaa alhaalta, tärkeimmästä kohdasta, eli *asiakkaasta/kansalaisesta* ja hankkeen taustalla olevasta yhteiskunnallisesta tarpeesta. Hankkeen ydinkysymys on se, tuottaako se jotain lisäarvoa asiakkaille, tässä tapauksessa lapsille, lapsiperheille ja lastensuojelun asiakkaille. Olennainen kysymys arvioitavaksi on, miten asiakkaat itse ovat ottaneet hankkeen vastaan ja onko sillä vastattu mielekkäällä tavalla ajankohtaisiin tarpeisiin.

Seuraava kohta kartalla on itse hanke, sen *osaprojektit ja niiden toteuttaminen*. Olennaisin kysymys tässä on arvioida, millaisia tuloksia projekteilla on saatu aikaan ja miten niiden pysyvyyden laita on.

Seuraava arvioitava seikka on *projektin koordinaatio ja johtaminen*. Projekteista on nykyisin Suomessa usein ylitarjontaa ja hankkeiden koordinaatio ja johtaminen on usein aliohjautuvaa. Miten on laita tässä projektissa?

Neljäs arvioitava seikka on *projektin ja vakinaisten palvelujen suhde*. Usein käy niin, että projektien tilapäisessä maailmassa saadaan aikaan mielenkiintoisia alkujia, mutta näiden ”keksintöjen” eli hyvien menetelmien ja käytäntöjen siirtäminen ja juurruttaminen osaksi normaaleja palveluja ontuu tai jää toteutumatta. Miten mahtaa olla tässä hankkeessa?

Projektilla on ollut myös tärkeitä *yhteistyökumppaneita* sosiaalisektorin ulkopuolelta, kuten koulutus, tutkimus ja kolmannen sektorin toiminta. Miten tämä kumppanuusulottuvuus on tässä hankkeessa toteutunut?

Sosiaalialan osaamiskeskukset, tässä tapauksessa Socom, ovat uusi tulokas Suomen kuntakenttään. Ne ovat uudentyyppinen, tutkimusta, koulutusta ja käytännön työtä verkottavia ”solmukohtia”, joiden rooli on vasta muotoutumassa. Lapsen ääni on Socomin yksi tärkeä kehittämishanke. Mitä hankkeen toteutus kertoo Socomin roolista ja sen mahdollisuuksista?

Lapsen ääni -hanke on mielenkiintoinen esimerkki ajankohtaisesta muutoksesta kuntien palvelujen toimintatavoissa ja rakenteissa. Mitä hanke tästä kertoo? Onko Lapsen ääni -hanke onnistunut saamaan *kuntien johdon* mielenkiinnon ja tuen osakseen? Viittaavatko Lapsen äänen kokemukset jollain mielenkiintoisella tavalla kuntien tulevaisuuteen?

Alkuperäisessä suunnitelmassa hankkeen tarkoitus oli luoda *Kaakkois-Suomeen* lastensuojelun tutkimuksen, oppimisen ja palveluiden tuottamisen osaamisverkosto. Hanke on käytännössä toteutunut Kotkan seudulla ja sillä on syntynyt yhteyksiä myös laajemmin Kaakkois-Suomeen. Laajempi levittäminen on siten vasta mahdollisuus. Mutta millainen mahdollisuus?

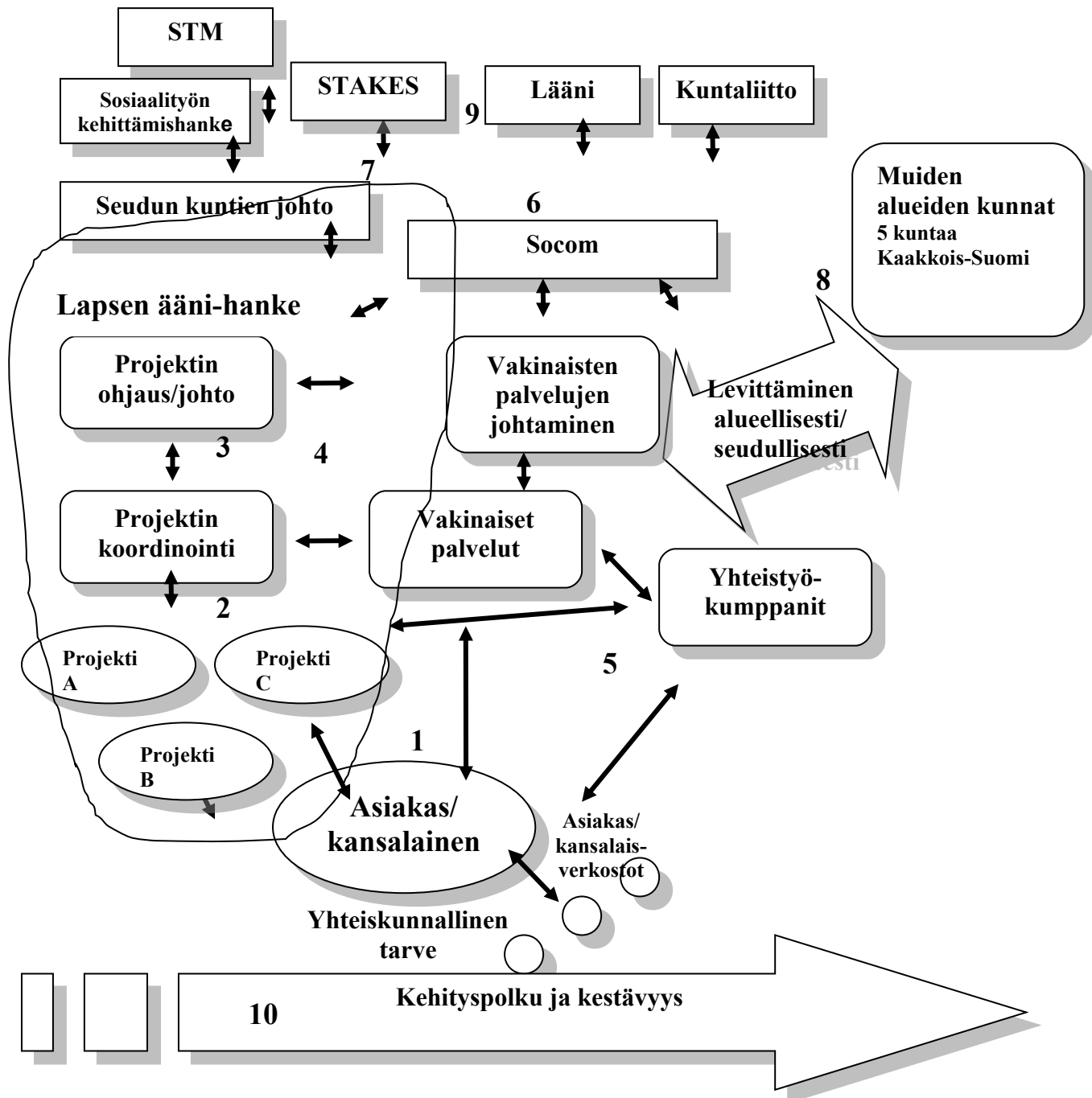
Hanketta on tuettu ohjelmallisesti, rahallisesti ja koulutuksellisesti STM:n, sosiaalialan kehittämisohjelman, Stakesin, läänin ja kuntaliiton taholta. Mikä näiden *keskus-/aluetason toimijoiden rooli* on ollut hankkeen toteutumisen kannalta?

Viimeinen arvioitava pääkysymys on tarkastella hankkeen ”aikajanaa” eli hankkeen muotoutumista, *toteutusta ja tulevaisuutta*, sekä antaa *suosituksia* hankkeen kokemusten valossa ensisijaisesti lastensuojelun ja perhetyön kehittämiseksi, mutta välillisesti myös kunnallisten palvelujen ja Socomin roolin jatkokehittämisen kannalta.

Arvioitavat pääkysymykset on koottu taulukkoon 1.

TAULUKKO 1. Arvioitavat pääkysymykset

Arvioitava ulottuvuus	Arviointikysymykset
1. Asiakas	Asiakasnäkökulma hankkeeseen, eli onko hankkeen menetelmillä todella vastattu yhteiskunnalliseen ja yksilöitten tarpeeseen.
2. Projektien toteutuminen	Ovatko ja mitkä osahankkeet toteutuneet uskottavalla ja kestäväällä tavalla? Missä ovat hankkeen parhaat elementit, sellaiset, joiden päälle voi jatkossa todella rakentaa?
3. Projektin koordinaatio ja johtaminen	Onko hankkeessa toteutunut sisäinen oppiminen ja yhteistyö ja millä tavalla? Onko hankkeen tuloksena syntynyt/syntymässä jotain uudenlaista ”kehittämisorganisaatiota”, joka voisi elää myös projektin jälkeen?
4. Suhde vakinaisiin (sosiaali- ja terveysalan) palveluihin	Ovatko suhteet vakinaisiin palveluihin rakentuneet projektin aikana luonteviksi? Tapahtuuko osaamisen siirtymistä ja leviämistä? Mitkä oppimistapahtumat ovat olleet tässä parhaita ja tärkeimpiä?
5. Suhde muihin yhteistyökumppaneihin	Miten yhteistyö muihin kuin kuntien sosiaali- ja terveyspalveluihin on toteutunut?
6. Socomin rooli	Mikä on ollut Socomin rooli hankkeen toteutumisessa? Onko Socomin roolissa jotain mielenkiintoista tulevaisuuspotentiaalia?
7. Kuntien johdon rooli	Onko hanke saanut tukea, mielenkiintoa ja ymmärtämystä kuntien poliittiselta ja hallinnolliselta johdolta?
8. Levittäminen	Millainen on hankkeen ”levittämisnäkökulma” pilottialuetta laajemmalle?
9. Valtakunnalliset yhteydet	Mikä on ollut valtakunnallisten/ylikunnallisten toimijoiden rooli hankkeen toteutumisessa?
10. Kehityksen kestävyys ja suositukset	Loppupäätelmät ja suositukset. Mikä on hankkeen saldo, tulosten kestävyys, ongelmakohdat ja suositukset jatkoa ajatellen?

Kuvio 1. Lapsen ääni -projektin ”kartta”²

² Kuvion numerointi viittaa edellä olevaan taulukkoon, jossa arvioitavat pääkysymykset on esitetty.

2.2 Dialogiset työpajat

Arvioinnin rungon muodostivat dialogiset työpajat, joita toteutettiin kolme, kesäkuussa 2004, marraskuussa 2004 ja helmikuussa 2005.

Työpajoissa käytettiin nk. 360-asteen dialogia, jossa arvioinnin vetäjä haastatteli läsnä olevia neljästä perusnäkökulmasta: asiakkaan näkökulma, projektin toteutuksen näkökulma, horisontaalisten kumppanien näkökulma ja johtamisen näkökulma. Ideana oli ennen kaikkea hahmottaa Lapsen ääni -hanke ”toteutusympäristössään” ja sitä kautta paikantaa hankkeen toteutuksen vahvuuksia ja heikkouksia.

Dialogiset työpajat otettiin osanottajien toimesta hyvin vastaan ja ne koettiin hyödyllisiksi hankkeen kokemusten, vahvuuksien ja heikkouksien hahmottamisessa. Arvioitsijan vaikutelmaksi jäi, että vastaaventyypisiä keskinäisen kokemuksenvaihdon moninäkökulmaisia tilaisuuksia olisi hankkeen aikana tarvittu enemmänkin ja eräs keskeinen suositus jatkoon kannalta onkin, että tämäntyyppisiä dialogisia ”oppimistiloja” pitäisi olla enemmän ja niiden laatua pitäisi kehittää. Tähän palataan lopun suosituksissa.

Ensimmäinen dialogi Kotkassa 1.6.2004

Ensimmäisen dialogin tehtävä oli tehdä kokonaisarvio hankkeen toteutumisesta 360-asteen ”ulottuvuuksilla”. Läsnä oli Lapsen ääni -hankkeen projektihenkilöitä, sosiaalityöntekijöitä Kotkan seudulta, edustajia Sippolan koulukodista, Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksestä, Kymen A-klinikasta, hankkeen ohjausryhmästä, Socomista ja Palmenian Kotkan yksiköstä.

Dialogin tuloksena hankkeen vahvuuksien ja heikkouksien arvioksi muodostui:

Vahvuudet

- Yhteinen näkemys lapsen äänestä ja asiakaslähtöisyydestä kehittynyt.
- Kumppanuus eri toimijoiden kesken.
- Työmenetelmiä on löytynyt (alkuvaihe).
- Hankkeista ollaan ylpeitä ja niitä halutaan kehittää.
- Hanketta tuetaan.
- Eri tahojen vuoropuhelu on vahvistunut.

Heikkoudet

- Johtaminen.
- Strategian tulkinta ja visiointi on heikkoa.
- Socomin rooli ei ole selvillä riittävän selkeästi.
- Yhteisiä oppimisen ja kohtaamisen foorumeita ei ole riittävästi.

Yleiskuvaksi näytti siis muodostuvan se, että perustasolla hanke on edennyt suotuisasti, mutta johtamisen tasolla on ollut ongelmia.

Toinen dialogi Kotkassa 4.11.2004

Toisen arviointidialogin tehtävänä oli täsmentää ja päivittää kesäkuussa 2004 tehtyä arviota. Pääasiana oli arvioida oliko todetut vahvuudet onnistuttu säilyttämään ja oliko heikkouksia onnistuttu parantamaan.

Osallistujina oli Lapsen ääni -hankkeen projektihenkilöitä, sosiaalijohtajia, sosiaalityöntekijöitä, Socomin ja Ensi- ja turvakotiyhdistyksen edustajia.

Dialogin yhteenvedona toteutunutta kehitystä peilattiin ensimmäisessä työpajassa todettuihin vahvuuksiin ja heikkouksiin.³

Vahvuudet

- Yhteinen näkemys lapsen äänestä. +
- Kumppanuus eri toimijoiden kesken. +
- Työmenetelmiä on löytynyt (alkuvaihe). (+)
- Hankkeista ollaan ylpeitä ja niitä halutaan kehittää. +
- Hanketta tuetaan. +
- Vuoropuhelun vahvistaminen. 0

Heikkoudet

- Johtaminen. (+)
- Strategian tulkinta ja visiointi. 0
- Socomin rooli ei ole selvillä riittävän selkeästi. 0
- Foorumit. (+)

Arvioksi näyttää muodostuneen, että vahvuudet ovat pääosin kehittyneet edelleen eteenpäin, mutta heikkouksien, eli johtamisen alueella kehitys on ollut vaatimatonta.

³ + = tapahtunut edistystä, (+) = pientä edistystä, 0 = ei muutoksia, - = on menty taaksepäin

Kolmas dialogi 3.2.2005

Kolmannen arviointidialogin tehtävänä oli ennen kaikkea pohtia Lapsen ääni -hankkeen parasta antia ja sen ”levittämisenäkyä” laajemmin Kaakkois-Suomeen. Läsnä oli Lapsen ääni -hankkeen toimijoita, edustajia Lappeenrannasta, Anjalankoskelta, Kouvola, Luumäeltä, Suomenniemeltä ja Lemiltä sekä hankkeen ohjausryhmästä ja Socomista.

Dialogissa todettiin, että hankkeen selvästi parasta ja kestäväntä antia ovat olleet verkostomenetelmät, joista keskeisinä esimerkkeinä ovat läheisneuvonpito ja huoli puheeksi -toiminta. Koulutusta on suunniteltu yhdessä, siihen ollaan oltu motivoituneita ja se on saatu istumaan arjen toimintaan.

Hankkeen levittäminen laajemmin Kaakkois-Suomen alueelle ja ylipäänsä seudullisen ja alueellisen vuoropuhelun ja keskinäisen kehittämisen kiinnosti, mutta samalla askarrutti. Yksimielisyyttä vallitsi siitä, että kuntien olennaisena haasteena tulevaisuudessa on käyttää tehokkaammin niitä kokonaisresursseja, joita alueella on, niin lapsiin ja perheisiin kuin muihinkin asioihin liittyen, mutta ratkaisumallit, joilla tätä edistetään, ovat vielä monelta osin epäselviä. Lapsen ääni -hankkeen kokemuksista on selvää hyötyä perustason työmenetelmien ja keskinäisen oppimisen suhteen, mutta ylikunnallisen yhteistyön ja johtamisen suhteen on vielä paljon avoimia kysymyksiä.

3 ARVIO LAPSEN ÄÄNI -HANKKEEN TOTEUTUMISESTA

Lapsen ääni -hanke on epäilemättä ollut hyödyllinen ja monelta osin tuloksekas hanke, jonka parhaat kokemukset ovat jo juurtuneet tai matkalla osaksi normaalia ja kestäväää toimintaa lastensuojelussa ja perhetyössä. Samalla hanke on hyvin moniulotteinen, osin vaikeasti hahmotettavissa ja myös arvioitavissa. Samalla kun hankkeen toteutuksesta tulee selkeitä positiivisia signaaleja, siitä tulee myös ristiriitaisia ja myös kriittisiä signaaleja.

Kokonaiskuva hankkeen vahvuuksista ja heikkouksista ”saturoitui”⁴ varsin yhteneväisesti dialogisissa työpajoissa ja haastattelujen perusteella. Hankkeen kokemukset, toteutuksen, positiiviset tulokset ja pulmat voi tiivistää seuraavasti:

⁴ Saturoitumisella (kyllääntymisellä/kypsymisellä) tarkoitetaan arvioinnissa kohtaa, jossa eri aineistot ja tapahtumat alkavat toistaa samaa sanomaa eivätkä lisäaineistot enää tuota uutta.

Hanke alkoi maaliskuussa 2003 *osaamisen* kehittämisen hankkeena, klinikka-ajatuksena, jossa keskeisessä roolissa olivat erityisesti *asiakaslähtöisyyden* lisäämisen ja *verkottumisen ja verkostotyön* osaamisen ideat.

Taustalla oli monenlaisia tarpeita: lapsiperheiden ongelmien lisääntyminen ja monimuotoistuminen, kuntien ja muiden toimijoiden palvelujen yhteistyön lisäämistarve sekä lapsi- ja perhetyön toimijoiden osaamisen kehittämistarpeet. Aloite on aluksi ollut Kotkalla, laajentuakseen sitten seudulliseksi ja myös laajemmin Kaakkois-Suomea koskevaksi yhteistyöksi ja vuoropuheluksi.

Pelkistäen voidaan sanoa, että hankkeen taustalla on vastaaminen kahteen ajankohtaiseen tarpeeseen Suomessa: a) lapsiin, perheisiin ja lastensuojeluun liittyvän osaamisen kokonaisvaltainen kehittäminen ja b) sektoroituneiden palvelujen hajanaisuuden ylittäminen.

Osaamisen kehittämisessä keskeistä osaa ovat esittäneet Stakesissa kehitellyt verkostotyön dialogiset menetelmät⁵. Hankkeessa on parhaimmillaan syntynyt positiivinen Stakesin toteuttama menetelmäkouluttamisen, paikan päällä tapahtuvan omakohtaisen kokeilun ja käytännön työhön juurruttamisen ”ketju”, joka on saanut aikaan pysyviä muutoksia hankkeen mukana olevissa toiminnoissa. Nämä hankkeet ovat olleet ydinesimerkki Lapsen ääni -hankkeen parhaista ominaisuuksista. Tämän vuoksi suositusten yhteydessä onkin syytä katsoa tarkemmin näiden toteutusten ”anatomiaa”, jotta vastaavaa toimintaa voisi toteuttaa jatkossakin.

Voidaankin sanoa, että suuri yksimielisyys kaikkien hankkeeseen liittyvien tahojen kesken vallitsee siitä, että hanke on onnistunut lastensuojelun ja perhetyön perustasolla merkittävästi liikauttamaan toimintatapoja asiakaslähtöisempään, dialogisempaan ja verkottuvampaan suuntaan Kotkan seudulla.

Hankkeen kanssa rinnakkain on kulkenut kasvavassa määrin kuntien palvelurakenteen muutosta ja seudullista yhteistyötä koskeva keskustelu ja muutospainoiden kasvu koko

⁵ Arnkil, Tom Erik & Eriksson, Esa & Arnkil, Robert. 2000. Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa: sektorikeskeisyydestä ja projektien kaaoksesta joustavaan verkostointiin. Raportteja 253:2000. Helsinki: Stakes.

Suomessa sekä Sosiaali-alan kehittämissuunnitelman käynnistäminen lokakuussa 2003. Tässä on taustalla sekä kuntien talouden että palvelujen sektoroituneisuudesta ja hajanaisuudesta johtuvat vaikuttavuuden ongelmat.

Isommissa katsannossa Lapsen ääni -hankkeen taustalla on Suomessa ja Euroopassa käynnissä oleva yhteiskunnallinen muutos, jota on vaihdellen nimitetty siirtymäksi teollisesta jälkiteolliseen tai ensimmäisestä modernista toiseen, josta julkisen sektorin muutokset ovat tärkeä osa.

Käynnissä on siirtymä hierarkkisesta, suhteellisen selvärajaisesta ja ennustettavasta maailmasta ja rakenteista johonkin rajoiltaan ja hierarkioiltaan uudelleen, epämääräisempään, verkkomaiseen ja samalla epävarmaan, riskialttiiseen, heikommin ennustettavaan maailmaan. Sekä sisäiset että ulkoiset sektorirajat, mukaan lukien yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin, ”liudentuvat” ja muuntuvat, ja syntyy uusia rakenteita ja yhteistyömuotoja. Luetteloa voitaisiin jatkaa, mutta riittänee kun todetaan, että keskeinen tema tässä muutoksessa on entisten rajojen ylittyminen, uusien ”välissä olevien” rakenteiden ja rajankäynnin lisääntyminen sekä ennustettavuuden ja perinteisen hallittavuuden heikkeneminen.

Erilaisten sektorirajojen alkaessa ”liudentua” on ilmestynyt uusia haasteita ja samalla epäselvyyttä myös palvelu- ja toimintarakenteissa, josta Lapsen ääni -hankkeen arvioinnin kannalta ajankohtaisina esimerkkeinä ovat palvelujen seudullistuminen (muuttaa palvelurakenteita), uusien toimijoiden, kuten Socom, ilmaantuminen (muuttaa kehittämissuunnitelmaa) sekä valtakunnallinen Sosiaali-alan kehittämissuunnitelma (muuttaa valtakunnallisia ohjausrakenteita).

Tällaisten muutosten keskellä syntyy väistämättä iso joukko epäselviä ja uudelleenmuotoutuvia työnäön ja johtamisen kysymyksiä, joiden keskellä myös Lapsen ääni -hanke on ollut. Lapsen ääni -hankkeen alkuperäinen idea ja toimeksianto (ennen kaikkea osaamisen kehittäminen) ei ole mitenkään voinut ”yltää” ratkaisemaan eteen nousseita rakennemuutoksen ja johtamisen ongelmia. Aikataulukin on aivan liian lyhyt tällaisten kysymysten ratkomiseen.

Toisin sanoen mitä pidemmälle Lapsen ääni -hanke on edennyt, sitä enemmän osaamiseen liittyvien teemojen ohella ovat kuvaan mukaan tulleet johtamisen ja palveluiden rakenteen ja ylikunnallisen toiminnan kysymykset. Tämä on merkinnyt monimutkaisten ja vaikeasti ratkaistavien kysymysten tuloa pöytään ja pelkistäen voidaan sanoa, että menestys tällä suunnalla on toistaiseksi ollut melko vaatimatonta, joskin seudullisuusajattelu, kokonaisvoimavara-ajattelu ja yhteistyöhalukkuus on lisääntynyt.

Positiivinen luenta tuloksista olisi se, että Lapsen ääni -hanke on onnistunut käynnistämään uudenlaisten verkottuvien ja dialogisten menetelmien kauden Kotkan seudulla ja osin laajemminkin, ja että hankkeen kautta on saatu aikaisempaa selvemmin näkyviin ylisektorisen yhteistyön, kumppanuuksien ja seudullistumisen mahdollisuudet ja tarpeet ja näille kokemuksille voidaan jatkossa rakentaa. Hanke on ollut monipuolinen, motivoiva ja elävä. Socomin rooli on ollut hyödyllinen ja Lapsen ääni -hankkeessa on paljon, josta Socom voi ammentaa roolinsa edelleen kehittämisessä. Hankkeen tulokset jäävät elämään.

Kriittinen luenta olisi, että vaikka Lapsen ääni -hankkeessa onkin saatu positiivisia tuloksia joissakin sen osahankkeissa, on näiden tulosten turvaaminen ja vakiinnuttaminen edelleen melko heiveröistä, johtuen ennen kaikkea johtamisen tason riittämättömästä tuesta, projektin hajanaisuudesta ja fokuksen puutteesta sekä ylikunnallisen päätöksenteon monimutkaisuudesta ja sekavuudesta. Socomin rooli on jäänyt liian epämääräiseksi. Lapsen äänen positiiviset tulokset uhkaavat toisin sanoen valua hukkaan.

Taulukkoon 2 on koottu ”arviointikartan” jäsenystä seuraten yhteenveto Lapsen ääni -hankkeen arviosta.

TAULUKKO 2. Katsaus Lapsen ääni -hankkeen päätuloksiin yhteenvedon muodossa

Asia ja kysymyksiä	Sanallinen arvio	Tiivistetty arvio ⁶	Jatkon kannalta olennaiset kysymykset
1. Asiakas/kansalainen Miten asiakkaat ovat ottaneet uudet työtavat vastaan?	Eri lähteistä ja eri toimijoiden kommentteista voi päätellä, että asiakkaat ovat ottaneet hankkeen menetelmät ja toimintatavat hyvin vastaan. Niitä on pidetty asiakaslähtöisinä, lapsen äänen kuulemista aikaisempaa selvemmin on pidetty hyvänä ja asiakkaat ovat ylipäänsä kokeneet tulleen kuulluiksi.	++	Hankkeissa sovelletuilla menetelmillä on hyvää ”levityspotentiaalia” laajemminkin kunnallisiin palveluihin.
2. Projektit			
2.1 Mamulapset ja perheet Lapsen äänen osahanke. Alk. 1.7.2003 - 31.5.2005.	Onnistunut hanke. Projekti päättymässä, loppuarviointia tehdään, toiminta jatkuu jossakin muodossa.++	++	Juurrutettavissa oleva hyvä käytäntö, turvattava.
2.2 Läheisneuvonpito Lapsen ääni -osahanke, teemaltaan liittyy lähelle Huoli puheeksi -hanketta. Alk. 1.11.2004 - 30.9.2006.	Onnistunut hanke. Juurruttamistyötä tehdään parhaillaan, edistyy. Lapsen ääni -hankkeen parhaita kokemuksia.	++	Juurrutettavissa oleva hyvä käytäntö, turvattava.
2.3 Huoli puheeksi - teot tueksi Lapsen ääni -hanke, joka alkanut 1.10.2003 -31.3.2006.	Erittäin onnistunut hanke, myös seudullista ulottuvuutta. Lapsen ääni -hankkeen parhaiden ominaisuuksien esimerkkitapaus.	+++	Juurrutettavissa oleva hyvä käytäntö, turvattava.
2.4 Huoltoriita-työmenetelmät Lapsen äänessä tapahtuvaa <i>teematyöskentelyä</i> .	Teeman merkeissä verkostoa ja yhteistoimintaa, koulutusta ja tiedotusta.	+	Jatkuvuuden ylläpitäminen.
2.5 Lasten talo	Laaja-alaista teematyöskentelyä, uusia lonkeroita tulee	+	”Lonkeroivaa” joustavaa

⁶ **Arvio:** 0 = asiassa ei ole päästy eteenpäin, asiassa on ollut ongelmia, + = asia on edennyt jonkin verran, ++ = asia on edennyt hyvin, +++ = asia on edennyt todella hyvin.

Lapsen äänen ”liitännäishanke”, jossa normaalitoiminnassa hyödynnetty Lapsen äänen menetelmiä ja ideoita.	mukaan koko ajan.		arjen työtä syytä jatkaa.
2.6 Perhetyön kehittäminen Tämä oli hanke, jota suunniteltiin, mutta se ei ole edennyt hankkeeksi, kun päätettiin siirtää asiaa hankeväsymyksen vuoksi. Toteutunut lähinnä teematyöskentelynä.	Edennyt jonkin verran, yhteistyötä ja jäsentämistä tehty työryhmissä, opinnäytetöitä.	0(+)	Vaatii täsmentämistä ja jatkotyöstämistä.
2.7 Verkon kutojana Eräänlaista teeman esilläpitoa tai toimintaperiaate.	Verkottumisteema esillä eri tavoin monissa yhteyksissä.	+	Vaatii täsmentämistä ja jatkotyöstämistä.
2.8 Perhehoidon laatu Lapsen ääni -hanke, nimeltään Laituri, joka alkanut 1.9.2004 - 30.4.2006.	Hanke etenee positiivisesti suunnitelman mukaan, alkanut syksyllä mutta vasta tammikuussa kokopäiväisesti.	++	Jatkosuunnitelma ja hyödyntäminen olennaista jatkossa.
2.9 Perhe Villa Lapsen ääni -hanke, jossa keskeistä lapsilähtöinen työskentely kriisitilanteissa. Työskentely perheiden kanssa tapahtuu Tukikeskuksessa, joka on kotkalainen aina avoinna oleva paikka. Sieltä myös muut kunnat voivat ostaa palveluja. Hanke alkanut 1.8.2004 - 30.4.2006.	Etenee, toimii kiinteässä yhteydessä tukikeskuksen kanssa rakentaa jatkumoa ja pysyvyyttä.	++	Hanke alkuvaiheissa, vaatii huomiota jatkossa.
2.10 Lastensuojelun seudulliset palvelut Seutukehittäjä-hanke, jossa keskeistä seudullisen palvelurakenteen kehittäminen. Alk. 1.9.2004 - 31.8.2006.	Seudullisuuskonsepti on edennyt, mutta työsarkaa riittää...	+	Seudullisuuden kehitys vaatii jatkossa paljon huomiota.
2.11 Vuoropuhelu sosiaalialan opetuksen kanssa Luonteeltaan teematyöskentelyä.	Yhteistyötä esim. opinnäytetöissä toteutunut varsin lupaavasti.	+(+)	Jatkuvuuden turvaaminen.
2.12 eTori	Läänivetoinen hanke, joka loppunut.		

Tässä oltu mukana sen toimimisen ajan. Hanke loppunut vuoden 2004 lopussa.			
2.13 Lastenvalvontatyö Tämä on teematyöskentelyä, jossa kootaan yhteen seudulta tämän teeman alla työtä tekeviä työntekijöitä.	Seudullisen verkoston tapaamisia jatketaan osana normaalia työtä.	+	Luontevaa vuoropuhelua tarvitaan jatkossa.
2.14 Asiantuntijapankki	Asiassa ei ole päästy eteenpäin.	0	Asiantuntijapankki olisi syytä saada aikaan.
2.15 Hankerekisteri Socomin sivuille koottu laaja hankerekisteri, jossa ovat mukana olevien kuntien nämä Lapsen ääneen kiinteästi liittyvät hankkeet ja projektit sekä runsaasti muita kuntien hankkeita ja siellä tapahtuvaa kehittämistyötä esiteltyinä.	Nettisivuilla kattava hankerekisteri.+++	++	Ylläpito jatkossa, hankerekisterin sisällön ja käytettävyyden edelleen kehittäminen ”hyvien käytäntöjen” tapauspankin suuntaan.
3. Projektin koordinointi, sisäinen yhteistyö ja johto Miten projektin sisäinen yhteistyö ja oppiminen toimii? Koordinaattorin asema? Projektin johdolta saatu tuki?	Projektia kohtaan on vallinnut aitoa kiinnostusta ja toteuttajat ja ohjausryhmä ovat olleet hankkeesta motivoituneita, mutta tästä huolimatta projektia voi pitää aliohjautuvana ja myös sisäiseen oppimiseen ja vuoropuheluun olisi voinut investoida enemmän. Koordinaattori olisi tarvinnut enemmän tukea moniulotteisen hankkeen toteuttamisessa. Socomin rooli suhteessa hankkeen johtamiseen ja koordinaatioon ei ole ollut riittävän selvä. Näistä puutteista huolimatta hankkeen johtaminen, koordinaatio ja sisäinen yhteistyö on ollut tyydyttävää.	+	Eräs keskeisistä sanomista Lapsen ääni -hankkeen kokemuksista on, että tällaisten hankkeiden koordinointia, fokusointia, sisäistä oppimista ja johtamista tulee kehittää ja resursoida riittävästi.
4. Suhde vakinaisiin palveluihin	Hankkeen ja vakinaisten palvelujen suhde on monessa	++	Tärkeä piirre, jota on

Mikä on projektin ja vakinaisten palvelujen suhde? Siirtyykö projektin osaaminen vakinaiseen toimintaan?	kohden muotoutunut luontevaksi ja on toteutunut pääosin hyvin.		vaalittava jatkossa.
5. Yhteistyökumppanit Ketkä ovat olleet tärkeimmät yhteistyökumppanit (muut kuin kuntien omat palvelut) projektin toteuttamisessa? Miten yhteistyö on toteutunut?	Yhteistyökumppaneita on hankkeessa ollut mukana ja ne jotka ovat olleet mukana kommentoivat hanketta positiivisesti, mutta systemaattinen ote ja toimintastrategia on puuttunut.	0(+)	Pitäisi miettiä kenen tehtävä jatkossa, miten organisoidaan ja mitä foorumeita tarvitaan.
6. Socomin rooli Miten Socomin rooli projektissa on toteutunut?	Socomin rooli on hankkeessa ollut tärkeä, mutta epäselvä Lapsen ääni -hankkeessa on kuitenkin paljon aineksia, joita Socom voi käyttää roolinsa kehittämisessä.	0(+)	Socom voisi kehittää toimintaansa osajaverkoston vakiinnuttajana ja hyvien käytäntöjen yhteysverkostona (ks. suositukset).
7. Seudun kuntien johto ja strategiat Miten projekti on saanut tukea kuntien johdolta (toimialajohto, kunnan johto, mukaan lukien poliitikot) ja saako hanke tukea strategioista?	Tarkkaa arviota tästä ulottuvuudesta on vaikea esittää ja tiedot ovat puutteelliset, mutta vaikutelmana eri kommenttien perustella on, että hanke on sinänsä positiivisessa maineessa, mutta enimmäkseen ”omiensa” parissa (eli sosiaalialalla), kun haasteena olisi saada lasten ja perheiden teemat vahvemmin osaksi kuntien, seutukuntien ja alueen hyvinvointistrategioita. Tilanne eri kuntien osalta tässä suhteessa vaihtelee, mutta yleisenä haasteena on saada aihe vahvemmin sekä poliittiselle, että hallinnollisten johtajien ”agendalle”.	0(+)	Parempia kytkentöjä strategioihin, politiikkaan ja johtamiseen tarvitaan jatkossa.
8. Alueellinen/seudullinen levittäminen	Viiden kunnan alueella hyvä alku ++, myös Etelä ja	Viiden	Eri osapuolia motivoiva

Mikä on tilanne levittämisen suhteen yli viiden kunnan alueen? Kiinnostus muualla?	Pohjois-Kymenlaaksossa lähtenyt alkuun viritelmiä. Koko Kaakkois-Suomen osalta yritys hyvä, ensimmäinen hankehakemus kariutui, mutta alueellista yhteistyötä pyritään jatkossa kehittämään edelleen.	kunnan osalta + + Muutoin + tai (0)+	”levittämisenäky” ja suunnitelma saatava työn alle.
9. STM/Stakes/lääni/kuntaliitto/valtakunnallinen sosiaalityön kehittämishanke	Valtakunnallisilla toimijoilla on ollut positiivinen hanketta puitteistava, informoiva, rahoittava ja tukeva rooli. Stakesin verkostokoulutuksella on ollut olennaisen tärkeä rooli hankkeen toteutumisessa.	++	Valtakunnallisen ja paikallisen toiminnan yhteispeliä on kehitettävä jatkossa.
10. Kehityspolku ja kestävyys Kokonaisarvio.	Lapsen ääni -hankkeen saldo on selvästi positiivinen. Parhaat tulokset liittyvät sellaisiin osahankkeisiin, joilla on ollut selvä fokus ja/tai niihin on liittynyt määrätietoista menetelmällistä koulutusta ja omakohtaista kokeilua ja oppimista käytännössä. Hanke on myös törmännyt kunnallisten palvelujen ja johtamisen ajankohtaisiin rakennemuutoksiin ja sen tulosten turvaaminen ja levittäminen jatkossa vaatii huomion kiinnittämistä tähän toiminnan ”tasoon”. Tämä käsitellään tarkemmin suosituksissa.	++	Olennaisia kysymyksiä jatkossa ovat ennen kaikkea johtamiseen, oppimiseen, levittämiseen ja koordinointiin liittyviä. Tähän tarvitaan innovatiivisia ratkaisuja.

4 SUOSITUKSET

Esitän seuraavassa ideoita ja aihioita siitä, miten Lapsen ääni -hankkeen parhaita kokemuksia voisi hyödyntää ja vahvistaa jatkossa, ei vain lastensuojelussa, vaan yleisemminkin kunnallisissa palveluissa ja Socomin roolin kehittämisessä.

Lapsen ääni -hankkeen parhaat käytännöt soveltuvat sosiaali- ja terveystalouteen yleisemminkin. Onhan esimerkiksi Stakesin menetelmiä käytetty niin lapsi-, aikuis- kuin vanhustyössäkin. Verkosto- ja dialogimenetelmille olisi siten käyttöä eri puolilla kuntien ja niiden yhteistyökumppaneiden toimintaa ja haasteena nyt olisikin levittää tätä työtä ei vain kuntarajojen yli ja alueellisesti vaan yli sektoreiden.

Arviointiraporttini tehtävänä ei kuitenkaan ole ollut varsinaisesti arvioida kunnallisia palveluja tai Socomia tai esittää niiden suhteen kehittämissuosituksia, joten esittämiini ajatuksiin on suhtauduttava asianmukaisella kriittisyydellä.

Toivon, että esittämistäni ajatuksista kuitenkin on hyötyä jatkoa pohdittaessa. Suositusten toteuttamisessa on tehtävää niin Socomille, kunnille kuin niiden kumppaneillekin.

Suositukseni muodostuu kolmesta keskeisestä aiheesta:

- **Verkosto-osaajien toiminnan ja sitä tukevan rakenteen kehittäminen.** Suosittelen, että kuntien ja Socomin yhteistyönä ryhdytään vahvistamaan verkosto-osaamisen kysyntään, tarjontaan, koordinaatioon ja ylisektorisen johtamisen kehittämiseen perustuvaa toimintarakennetta. Tämä työ on jo hyvällä alulla Lapsen äänen myötä (ja varmaan monissa muissakin yhteyksissä), mutta vaatii tuekseen erityisesti *johtamisen* ja *kysynnän* suunnalla tehtävää työtä.
- **Oppimistilojen ja vuoropuheluforumien kehittäminen.** Suosittelen, että jatkossa Lapsen ääni -hankkeen hyvien käytäntöjen ja ylipäätään verkosto- ja dialogimenetelmien edistämiseksi tehdään kuntien ja Socomin ja muiden

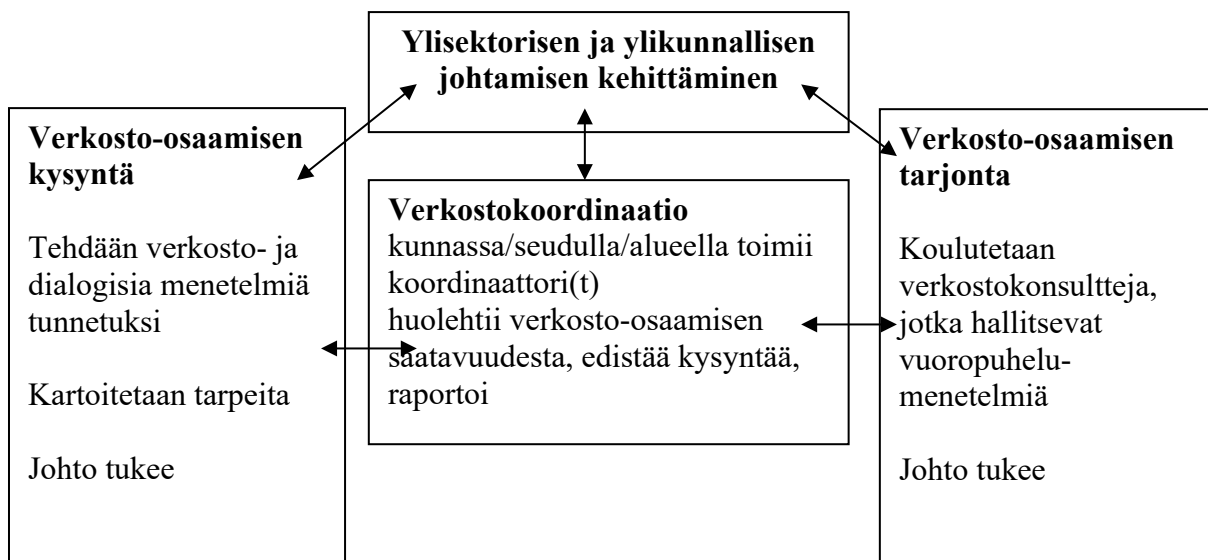
tarvittavien tahojen (kuten tutkimus- ja koulutustahot) yhteistyönä useamman vuoden yli ulottuva ”oppimistilojen” suunnitelma, jota ryhdytään joustavasti toteuttamaan ja koordinoimaan. Lapsen äänessä oli paljon hyviä oppimistapahtumia ja foorumeita, mutta hankkeella ei ollut mitään varsinaista ”oppimistilojen” ja niiden kehittämisen suunnitelmaa.

- **Hyvien käytäntöjen levittämisen ”infrastruktuurin” kehittäminen.** Suosittelen, että luodaan kuntien, Socomin ja muiden tarvittavien tahojen yhteistyönä hyvien käytäntöjen levittämisen ”infrastruktuuri”, johon yhdistetään hankerekisterit, hyvien käytäntöjen tietopankki, verkosto-osaajien ja asiantuntijoiden pankki, mentoripankki ja oppimistila-suunnitelma ja rekisteri.

1. Verkosto-osaajien toiminnan ja sitä tukevan rakenteen kehittäminen

Lapsen ääni -hankkeen onnistuneinta antia on ollut Stakesin koulutuksellisesti tukema verkostotyön toteuttaminen. Olisi tärkeää turvata näiden hyvien käytäntöjen jatkuvuus.

Jotta verkostomainen työskentely saadaan turvattua ja vakiinnutettua jatkossa, tarvitaan ennen kaikkea neljän elementin hyvää yhteispeliä. 1) Verkostomaisen toiminnan **tarjonnan** turvaaminen. (Koulutetaan osaajia, kuten Lapsen ääni -hankkeessa on tehtykin.) 2) Verkostomaisen toiminnan **kysynnän** turvaaminen. (Tehdään verkosto- ja dialogimenetelmiä tunnetuksi, markkinoidaan niitä ja hankitaan johdon tuki ja ymmärtämys näille. Tässä suhteessa työsarkaa vielä riittää.) 3) Verkostomaisen toiminnan **koordinaation** turvaaminen. (Alueella, seudulla, kunnassa on verkostomaisen toiminnan koordinaattori(t). Tämä pitää turvata.) 4) **Ylisektorisen ja ylikunnallisen johtamisen kehittäminen.** (Ilman ylisektoristen ja ylikunnallisten johtamisen kehitystä ja tukea verkostomainen toiminta uhkaa ennen pitkää kuihtua.)

Kuvio 2. Verkosto-osaajien toimintarakenteen tukeminen

2. Oppimistilojen ja vuoropuhelufoorumien kehittäminen

Lapsen ääni -hankkeessa on ollut paljon hyviä oppimiskokemuksia, jotka ovat edistäneet verkosto-osaamista, moniammatillisuutta, sektori- ja kuntarajojen ylittämistä ja kumppanuutta. Tällaisia ovat olleet Stakesin verkostokoulutus, työpaikoilla tapahtuva kokeilu, projektien palaverit, teemaseminaarit, dialogiset työpajat, seudulliset ja alueelliset palaverit ja muut oppimistapahtumat. Mitään oppimis- ja vuoropuhelujen suunnitelmaa tai strategiaa ei kuitenkaan ole ollut. Sellainen tarvittaisiin jatkossa.

”Oppimistilan” käsite on Nonakan⁷ oppivan organisaation konseptin eräs avainkäsite, joka voisi olla hyödyllinen tässä yhteydessä.

”Oppimistila”, on samanaikaisesti fyysinen, henkinen ja ajallinen ”tila” (japaniksi ”ba”). Se on eräänlainen ”matka”, jolle joukko ihmisiä lähtee tietyn ajaksi, tietyn teeman merkeissä ja tietyissä tiloissa, jotka voivat olla myös virtuaalisia. Kaikessa tietämyksenhallintaa koskevassa keskustelussa korostetaan kasvokkain tapahtuvan kommunikaation merkitystä, jota virtuaaliset menetelmät voivat sitten tukea.

⁷ Ikujiro Nonaka on yksi maailman johtavia tietämyksenhallinnan ja oppivan organisaation kehittäjiä tällä hetkellä. Ks. esimerkiksi: Takeuchi, Hirotsuka & Nonaka, Ikujiro. 2004. Hitotsubashi on knowledge management. Singapore: Wiley.

Perinteinen oppimistila on vaikkapa luentosali, jossa istutaan tietyllä tavalla ja opetus noudattaa tiettyä käytäntöä ja aikataulua. Luennoilla on oppimisessa edelleen paikkansa, mutta Lapsen ääni -tyyppisissä hankkeissa dialogiset menetelmät ja reaalityönteissa tapahtuva oppiminen ovat tärkeässä asemassa. Toisentyyppinen oppimistila on vaikkapa projekti, joka perustetaan tiettyä tehtävää varten. Oppimistiloja muodostuu myös spontaanisti jonkun teeman tai idean ympärille työpaikoilla. Työpaikkakoulutus tai mentorointi on myös ”oppimistila”. Tai foorumi, neuvottelupäivä tai työpaja, johon osallistuu eri alojen edustajia. Oppimistiloja syntyy ja kuolee, eikä koko elävää prosessia sinänsä voi, eikä pidäkään loppuun asti suunnitella. Pikemminkin on kysymys oppimisen ja vuoropuhelun *mahdollistamisesta*. Kokemukset osoittavat, myös Lapsen äänessä, että vuoropuhelun, dialogisuuden olennaisin elementti on hyvä *kuuntelu*. Dialogiset menetelmät keskittyvätkin siihen, että luodaan hyvä ”tila” kuuntelulle.

Hyvä oppiminen edellyttää hyviä oppimistiloja, joita luodaan tai syntyy eri puolille, erityisesti ”rajapinnoille”, välittämään esimerkiksi hyviä ideoita tai käytäntöjä. Eri oppimisteorioilla ja suuntauksilla on annettavaa hyvän oppimisen suunnittelulle. Viime vuosina on erityisen paljon korostettu hyvän tasapainon tai pikemminkin *yhteyden* löytämistä nk. hiljaisen (kokemus-) tiedon ja ilmi (teoreettisen, käsitteellisen) tiedon välillä. Tässä yhteydessä ei ole mahdollista käsitellä hyvän oppimisen teemaa enempää, riittänee kun korostan, että tarvitaan mahdollisimman hyviä ja monipuolisia oppimistiloja eri puolille organisaatiota ja yhteistyöverkostoja, eikä riitä, että niitä tehdään kaavamaisesti tai vanhoja tapoja toistaen tai että ne jäävät lapsipuolen asemaan projektien toteutuksessa. Tarvitaan myös oppimistilojen laadun kehittämistä, luovaa synnyttämistä ja suunnittelua.

Oppimistilojen suunnittelu, koordinointi, tukeminen, valvonta sekä niihin osallistuminen olisi verkostotyöskentelyn vakiinnuttamisen ohella hyvä esimerkki uudenlaisen johtamisen keskeisestä toteutustavasta. Johtaminen on tulevaisuudessa yhä vähemmän JOHTAMISTA ja yhä enemmän hyvän oppimisen ja hyvien käytäntöjen syntymisen *mahdollistamista*, mentorointia, valmennusta ja tukemista.

Oppimistiloja tarvitaan eri puolille erilaisiin ”tehtäviin”. Esitän tässä heuristisen idean siitä, minkä tyyppisiä ”oppimis- ja vuoropuhelutiloja” tarvittaisiin, mutta tämä on vain ideoinnin lähtökohta ja se kaipaa luovaa jatkoa.

Jos palaamme alussa esitetyn ”kartan” ääreen, voimme hahmottaa muutamia tärkeitä oppimistilojen ”paikkoja” tai tyyppejä. Kutsun niitä nimellä ”ba”, jotta mielikuviutus saa enemmän tilaa.

Tarvittavia ba’ita olisi ainakin viidenlaisia, joista muodostuisi toisiaan tukeva ”oppimistilojen verkosto”:

- kansalaisvuoropuhelun ba’t
- moniammatilliset ba’t
- vertaisoppimisen ba’t
- ylisektorisen ja ylikunnallisen verkottumisen ba’t
- johtamisen oppimisen ba’t

Kansalaisvuoropuhelun ba

Ensimmäinen ba-tyyppi voisi olla ”kansalaisvuoropuhelun ba”, eli sellaiset oppimistilat, jotka sijaitsevat hankkeiden tai etulinjan palveluiden ja asiakkaiden/kansalaisten rajapinnalla. Tällaisia ovat kansalaiskuulemisen tapahtumat, foorumit, yhteistyö vapaaehtoistoiminnan kanssa, focus-group-työskentely ja asiakasraadit. Ylipäänsä sellaiset tilanteet, joissa keskeisessä asemassa on kansalaisten ja asiakkaiden ”äänen” kuuleminen ja vuoropuhelu. Stakesin menetelmissä esimerkiksi selkiyttävät verkostopalaverit olivat esimerkkinä tästä.

Moniammatillinen ba

Ammattien sisäisellä oppimisella on tietysti edelleenkin tärkeä paikkansa, mutta erityisen tärkeä oppimisen tila on viime vuosina ollut eri *ammattiryhmien keskinäinen oppiminen*, kuten moniammatillinen case-työskentely ja verkostopalaverit, joista esimerkkejä myös Lapsen äänessä on ollut runsaasti.

Vertaisoppimisen ba

Ba't, joita ilmiselvästi pitää kehittää, on projektien keskinäinen, projektien sisällä (osa)hankkeiden keskinäinen sekä projektien ja vakinaisten palvelujen vertaisoppimisen tilat. Lapsen ääni -hankkeessa projektin ja vakinaisen toiminnan keskinäiset suhteet muodostuivat monelta osin varsin luonteviksi (mikä on itse asiassa poikkeuksellista). Sen sijaan hankkeen sisäinen oppiminen ja Lapsen ääni -hankkeen ja muiden samanaikaisten kiinnostavien hankkeiden keskinäinen oppiminen ei ollut tehokasta. Arvioinnissa tällaiseen vertaisoppimiseen käytettiin mm. 360-asteen dialogia.

Verkosto-ba

Tällä ba-tyypillä haluan viitata ennen kaikkea ylisektoriseen ja ylikunnalliseen oppimiseen. Ylisektorisuuteen kuuluu paitsi esimerkiksi sosiaali- ja terveyssektorin rajan ylittäminen, myös julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin rajojen ylittäminen. Esimerkkejä ylisektorisesta ja ylikunnallisesta oppimisesta löytyy Lapsen ääni -hankkeesta, mutta ottaen huomioon seudullistumisen ja alueellisen yhteistyön kasvavat paineet ja monimutkaisuuden tulevana vuosina, tarvitaan tälle vuoropuhelulle hyviä oppimistiloja. Arvioinnissa tällaiseen vertaisoppimiseen käytettiin mm. 360-asteen dialogia. Myös nk. *tulevaisuusdialogit* tai *ennakointidialogit* soveltuvat hyvin tähän tarkoitukseen.

Johtamisen oppimisen ba

Tässä yhteydessä tarkoitan sellaisia oppimistiloja, jotka kiinnostavalla ja monipuolisella tavalla mahdollistavat ennen kaikkea *vertikaalisen* oppimisen eli eri toiminnan tasojen välisen hyvän vuoropuhelun ja oppimisen ja johtajien osallistumisen – käytännössä tietysti valikoiden – hankkeiden ”avaintapahtumiin”.

Keskeinen osa uuden kehittämisestä tapahtuu erilaisissa projekteissa. Projekteista on usein ylitarjontaa. Projektien keskinäiset yhteydet ovat usein heikkoja. Projektien ja vakinaisen toiminnan yhteydet usein ontuvat. Johtajilla on kiire. Hankkeista raportoidaan usein heikosti. Raportteja ei lueta.

Kaikesta tästä syntyy yhtälö, joka johtaa siihen, että johtajat eivät tiedä missä mennään ja johdettavat eivät tiedä, mitä johtajat ajattelevat.

Yhtälöön ei ole olemassa mitään yksinkertaisia ja lopullisia ratkaisuja, mutta ongelmaa voi lievittää sillä, että toiminnan kuluessa huolehditaan siitä, että on olemassa riittävä määrä sellaisia foorumeita ja oppimistiloja, joissa ajankohtaisia hankkeita ja niiden sanomaa kuunnellaan ja arvioidaan ja johtajat osallistuvat niihin. Lisäksi tarvitaan johtajien liikkumista ”kentällä” siten, että he pääsevät omakohtaisesti osallistumaan joihinkin tärkeiden hankkeiden ”avaintapahtumiin”, joita usein ovat juuri moniammatilliset, monisektoriset ja verkottuvat ba’it.

5 HYVIEN KÄYTÄNTÖJEN LEVITTÄMISEN INFRASTRUKTUURI

Viimein, edelläkuvatut ideat, verkostomenetelmien vakiinnuttaminen ja levittäminen tarvitsee hyvää ”infrastruktuuria”. Esitän pohdittavaksi konseptin, jota nimitän *hyvien käytäntöjen levittämisen infrastruktuuriksi*, jossa tarvitaan useita elementtejä. Tavallaan on kysymys verkostotyöskentelyn, ”oppimistilojen”, henkilöstökoulutuksen, projektimaailman, johtamisen ja Internetin tarjoamien mahdollisuuksien uudeltaisesta ja tehokkaasta käytöstä. Infrastruktuuriin kuuluisivat siten esimerkiksi hankerekisterit, hyvien käytäntöjen tietopankki, verkosto-osaajien ja asiantuntijoiden pankki, mentoripankki, oppimistila-suunnitelma ja rekisteri.

Hyvien käytäntöjen levittämisessä paljon käytetty menetelmä on luoda hyvien käytäntöjen ”tapauspankki” ja laittaa se saataville Internetiin. Kokemukset osoittavat, että niin hyödyllinen kuin se saattaakin olla, se ei ole riittävä keino turvaamaan hyvien käytäntöjen leviämistä. Tarvitaan useita muita elementtejä turvaamaan hyvien käytäntöjen syntyminen ja leviäminen.

Tapauspankin ja hankerekisterin ohella tarvitaan yhdyshenkilöitä, koordinaattoreita, oppaita, tiedottajia, valmentajia, kouluttajia, konsultteja, markkinoijia...

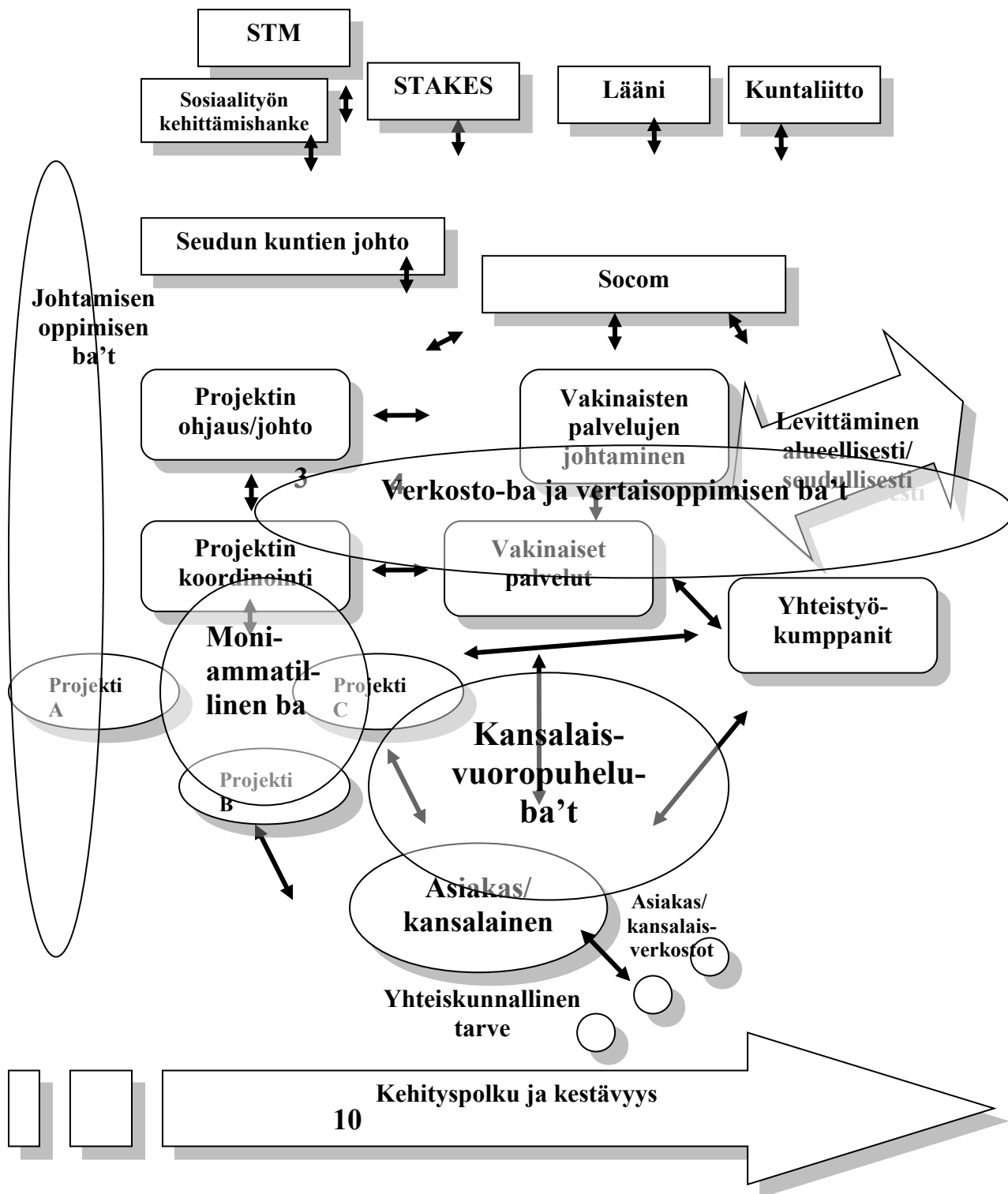
Hyvien käytäntöjen levittämisessä voidaan erottaa kolmenlaisia ratkaisuja:

- itseohjautuva (tapauspankit, hankerekisterit, tietokannat, Internet)
- tietopalvelu (help desk, verkottajat, yhteyksien osoittajat...)
- konsultoiva (tai fasilisoiva) (kouluttajat, konsultit, opastajat, mentorit, aputiimit...).

Hyvä hyvien käytäntöjen infrastruktuuri edellyttää, että kaikkia näitä on olemassa. Itseohjautuva on halvin, mutta tehottomin. Konsultoiva on tehokkain mutta kallein. Hyvän tasapainon löytäminen on olennainen haaste.

Lapsen ääni -hankkeessa näitä elementtejä on ollut verkostokonsulttikoulutuksessa ja projektin koordinaattoritoiminnassa, sekä verkkosivujen käytössä. Infrastruktuuri on kuitenkin vielä varsin heiveröinen turvaamaan jatkon ja vaatii investointeja.

Kuvioon 3, eli aikaisemmin esitettyyn ”karttaan” on koottu tässä esitetyt oppimistilasuositukset myös kuvallisesti.

Kuvio 3. Oppimistilat ja hyvien käytäntöjen levittämisen ”infrastruktuuri”